krok po kroku

Polski

IWONA STEMPEK
ANNA STELMACH

TABLICE GRAMATYCZNE

Polish Language School
Glossa

TABLICE GRAMATYCZNE

PRZYPADKI	1.	mianownik – l. poj.
	2.	mianownik – l. mn. rzeczowników niemęskoosobowych
	3.	mianownik – l. mn. rzeczowników męskoosobowych
	4.	mianownik – l. mn. przymiotników męskoosobowych
	5.	dopełniacz – l. poj.
	6.	dopełniacz – l. mn.
	7.	celownik – l. poj.
	8.	celownik – l. mn.
	9.	biernik – l. poj.
	10.	biernik – l. mn.
	11.	narzędnik – l. poj.
	12.	narzędnik – l. mn.
	13.	miejscownik – l. poj.
	14.	miejscownik – l. mn
	15.	wołacz – l. poj.
	16.	wołacz – l. mn.
	17.	rzeczowniki nieregularne
ZAIMKI	18.	zaimki dzierżawcze
	19.	zaimki osobowe
CZASOWNIKI	20.	czas teraźniejszy
	21.	czas przeszły
	22.	czas przyszły złożony
	23.	aspekt w czasie przeszłym
	24.	aspekt w czasie przyszłym
	25.	pary aspektowe
	26.	czasowniki ruchu 1
	27.	czasowniki ruchu 2
	28.	tryb rozkazujący
	29.	tryb warunkowy
INNE	30.	przyimki statyczne
	31.	przyimki statyczne i dynamiczne
	32.	stopniowanie przymiotników
	33.	stopniowanie przysłówków
	34.	liczebniki

tab. 1 MIANOWNIK Kto? Co?

l. poj.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– y k, g – i	– a	– e
rzeczownik	– ø – a	– a – ø – i	– o – e – ę – um
przykład	To jest **dobry studentø**. **czarny kotø**. **wysoki domø**.	To jest **dobra studentka**. **zimna nocø**. **miła pani**.	To jest **małe dziecko**. **duże mieszkanie**. **ładne imię**. **nowe muzeum**.
	JAKI?	JAKA?	JAKIE?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

Deklinacja

W języku polskim *rzeczowniki, przymiotniki, zaimki, liczebniki i imiesłowy przymiotnikowe* odmieniają się przez przypadki. Przypadek to kategoria gramatyczna, która pokazuje, jaką funkcję w zdaniu pełni dana część mowy. W języku polskim występuje 7 przypadków.

PRZYPADEK	PYTANIE
MIANOWNIK	***kto? co?***
DOPEŁNIACZ	***kogo? czego?***
CELOWNIK	***komu? czemu?***
BIERNIK	***kogo? co?***
NARZĘDNIK	***(z) kim? (z) czym?***
MIEJSCOWNIK	***o (w, na, przy, po) kim? o (w, na, przy, po) czym?***
WOŁACZ	------

MIANOWNIK

I przypadek *Kto? Co?*

To pierwszy przypadek i zarazem podstawowa forma danego słowa. W zdaniu mianownik pełni funkcję podmiotu. Mianownika używamy również po przyimku *jako*.

Rodzaj rzeczownika

W liczbie pojedynczej rzeczownik może występować w trzech rodzajach: **męskim**, **żeńskim** lub **nijakim**. O rodzaju rzeczownika decyduje jego końcówka.

- **rodzaj męski**
  Większość rzeczowników rodzaju męskiego kończy się na *spółgłoskę* i ma tak zwaną *końcówkę zerową* (ø).
  Istnieje grupa rzeczowników oznaczających mężczyzn, które kończą się na *-a*.
  Nazywają one głównie wykonawców czynności oraz zawody:
  dentysta, poeta, kierowca, pianista, artysta
  (w rodzaju żeńskim: *dentyst**k**a, poet**k**a, artyst**k**a*...)
- **rodzaj żeński**
  Najczęściej rzeczowniki rodzaju żeńskiego kończą się na *-a*: *mapa, studentka*
  Istnieje grupa rzeczowników, które kończą się na *spółgłoskę*: *noc, mysz, powieść, miłość, złość* (często są to rzeczowniki nazywające emocje).
  Mała grupa rzeczowników ma końcówkę *-i*: *pani, sprzedawczyni, bogini, mistrzyni*.
- **rodzaj nijaki**
  Rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówki: *-o*, *-e*, *-ę*. Najbardziej rozpowszechniona jest końcówka *-o*, najrzadziej występuje *-ę*.
  Istnieje grupa rzeczowników pochodzenia łacińskiego zakończonych na *-um*: *centrum, muzeum, gimnazjum, laboratorium, hospicjum.*

Zwykle rodzaj gramatyczny i rodzaj naturalny rzeczownika się zgadzają; potomstwo zwierząt ma zazwyczaj rodzaj nijaki:

ojciec, syn, brat, tata, mężczyzna, dentysta - **r. męski**
mama, kobieta, pani, sprzedawczyni - **r. żeński**
dziecko, szczenię, pisklę - **r. nijaki**

Rodzaj gramatyczny rzeczownika decyduje o rodzaju innych odmiennych części mowy, np.: przymiotnika, zaimka, liczebnika czy czasownika w czasie przeszłym.

Rodzaj przymiotnika

Przymiotnik występuje w trzech rodzajach, dostosowując się do rzeczownika.

przymiotnik	r. męski *-y /-i* *	r. żeński *-a*	r. nijaki *-e / -ie* *
*mil**y**,-**a**,-**e***	***miły*** student	***miła*** studentk**a**	***miłe*** dziecko
*wysok**i**,-**a**,-**ie***	***wysoki*** mężczyzna	***wysoka*** pan**i**	***wysokie*** zwierzę
*now**y**,-**a**,-**e***	***nowy*** słownik	***nowa*** książk**a**	***nowe*** zdjęcie
*star**y**,-**a**,-**e***	***stary*** kubek	***stara*** komórk**a**	***stare*** muze**um**

* jeśli przymiotnik kończy się na: *-k* lub *-g*, to w rodzaju męskim ma końcówkę: *-ki* lub *-gi*, a w nijakim *-kie* lub *-gie*:

wysoki, wysokie, drogi, drogie

końcówka *-i*, *-ie* występuje również po spółgłoskach miękkich:

głupi, głupie, tani, tanie

- **Jaki? Jaka? Jakie?**
  To zaimki pytające o cechy osób lub rzeczy.

	r. męski	r. żeński	r. nijaki
pytanie	***Jaki*** jest ten student? ***Jaki*** jest ten mężczyzna?	***Jaka*** jest ta studentka? ***Jaka*** jest ta pani?	***Jakie*** jest to dziecko? ***Jakie*** jest to muzeum?
odpowiedź	Ten student jest ***sympatyczny.*** Ten mężczyzna jest ***wysoki.***	Ta studentka jest ***sympatyczna.*** Ta pani jest ***wysoka.***	To dziecko jest ***sympatyczne.*** To muzeum jest ***interesujące.***

tab. 2

MIANOWNIK RZECZOWNIKÓW NIEMĘSKOOSOBOWYCH

l. mn.

	rodzaj męski nieosobowy ONE	rodzaj żeński ONE	rodzaj nijaki ONE
przymiotnik	**– e**		
rzeczownik	**– y** k, g **– i** sz, cz, dz, dż, ż, rz, ś, ć, ź, dź, ń, c, l, j **– e**		**– a**
przykład	*To są* ***czarne koty****.* *To są* ***zielone ogórki****.* *To są* ***smaczne owoce****.*	*To są* ***nowe płyty****.* *To są* ***miłe studentki****.* *To są* ***słodkie pomarańcze****.*	*To są* ***zielone jabłka****.* *To są* ***łatwe zadania****.* *To są* ***ładne imiona****.* *To są* ***nowe muzea****.*
	JAKIE?		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

Liczba rzeczownika

- **pojedyncza**
- **mnoga**
- **pluralia tantum** — rzeczowniki, które formalnie występują tylko w liczbie mnogiej, mimo znaczenia liczby pojedynczej. Zwykle mają one rodzaj niemęskoosobowy. Często są to nazwy geograficzne *(Tatry, Alpy, Himalaje, Katowice, Ateny, Helsinki)*; nazwy uroczystości lub specjalnych okresów *(chrzciny, wakacje, ferie)* oraz nazwy rzeczy składających się z symetrycznych części *(spodnie, nożyczki, drzwi, usta)*.
- **singularia tantum** — rzeczowniki posiadające wyłącznie liczbę pojedynczą, są to najczęściej pojęcia abstrakcyjne *(dobro, zło)* lub pojęcia kolektywne *(młodzież, odzież)*

Rodzaj rzeczownika

W liczbie mnogiej wszystkie rzeczowniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych: **męskoosobowej** i **niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ
rzeczowników niemęskoosobowych

I przypadek ***Kto? Co?***

Do grupy niemęskoosobowej zaliczamy rzeczowniki rodzaju męskiego nieosobowego, żeńskiego i nijakiego oznaczające kobiety, dzieci, zwierzęta, rzeczy, zjawiska. Używamy do nich zaimka osobowego *one*, zaimka wskazującego *te*, *tamte* oraz zaimka pytającego *jakie?*, *które?*.

psy, koty, samochody, domy
kobiety, dziewczyny, książki, ryby
dzieci, zwierzęta, kocięta, jabłka

Rodzaj męski nieosobowy i rodzaj żeński

Rzeczowniki **męskie nieosobowe** oraz **żeńskie** w mianowniku liczby mnogiej przyjmują końcówki w zależności od zakończenia tematu. Temat sprawdzamy po odcięciu końcówki w mianowniku liczby pojedynczej: pies-ø, koń-ø, dom-ø, płaszcz-ø, kobiet-a, książk-a, pan-i, powieść-ø.

rzeczownik:	***-y***	dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde (z wyjątkiem *-k*, *-g*)
	-i	dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski *-k*, *-g*
	-e	dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: *-sz*, *-cz*, *-dz*, *-dż*, *-ż*, *-rz*, na spółgłoski miękkie: *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz na *-c*, *-l*, *-j*
przymiotnik:	***-e***	

alternacje spółgłoskowe

ś:si	łosoś - łososie
ć:ci	liść - liście
ź:zi	paź - pazie
dź:dzi	niedźwiedź - niedźwiedzie
ń:ni	koń - konie

alternacje samogłoskowe

ó:o	samochód - samochody; lód - lody
e:ø	pies - psy; ołówek - ołówki
ą:ę	wąż - węże; urząd - urzędy

Rodzaj nijaki

rzeczownik: ***-a***
przymiotnik: ***-e***

Temat rzeczowników zakończonych w liczbie pojedynczej na *-ę* **ulega rozszerzeniu**.

imię - imiona
ramię - ramiona
plemię - plemiona
zwierzę - zwierzęta
szczenię - szczenięta
prosię - prosięta

Rzeczowniki pochodzenia łacińskiego zakończone na *-um*, które w liczbie pojedynczej są nieodmienne, w liczbie mnogiej odmieniają się przez przypadki.

muzeum - muzea
centrum - centra

Zaimki wskazujące i pytające

te, ***tamte***, ***jakie?***, ***które?***

Rzeczowniki z nieregularną odmianą

a) rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na *-ść* oraz *-sz*, przyjmują końcówkę *-i* / *-y*
kość - kości
złość - złości
miłość - miłości
mysz - myszy

b) niektóre rzeczowniki twardotematowe obcego pochodzenia mają końcówkę *-e*, w tym wypadku końcówka ta nie jest zmiękczająca i nie prowadzi do alternacji
seans - seanse
szansa - szanse

c) rzeczownik *ręka* ma nietypową formę
ręka - ręce

d) rzeczownik *dzień* ma nieregularną końcówkę, a *tydzień* nieregularną zmianę tematu
dzień - dni
tydzień - tygodnie

e) rzeczowniki *śmieć* i *postać* oprócz końcówki regularnej *-e*, przyjmują końcówkę *-i*, która jest częściej używana:
śmieć - śmieci / śmiecie
postać - postaci / postacie

f) rzeczowniki rodzaju nijakiego: *dziecko, oko, ucho*
dziecko - dzieci
oko - oczy
ucho - uszy

tab. 3 MIANOWNIK RZECZOWNIKÓW MĘSKOOSOBOWYCH

l. mn.

rodzaj męskoosobowy - ONI

	– i	– y	– e	– owie
rzeczownik	b, d, f, ch, ł, m n, p, s, t, w, z	k, g, r, c	sz, cz, dz, dż, ż, rz ś, ć, dź, ź, ń, l, j	rodzina, tytuł narodowość (1 sylaba)
alternacje	t ⇨ ci d ⇨ dzi ch ⇨ si sta ⇨ ści	k ⇨ cy g ⇨ dzy r ⇨ rzy ec ⇨ cy ca ⇨ cy	anin ⇨ anie	
przykład	*student ⇨ studenci* *sąsiad ⇨ sąsiedzi* *mnich ⇨ mnisi* *artysta ⇨ artyści*	*fizyk ⇨ fizycy* *kolega ⇨ koledzy* *aktor ⇨ aktorzy* *chłopiec ⇨ chłopcy* *kierowca ⇨ kierowcy*	*wegetarianin ⇨ wegetarianie* *Amerykanin ⇨ Amerykanie* *krakowianin ⇨ krakowianie*	*synowie* *królowie* *Belgowie*

DWAJ / TRZEJ / CZTEREJ

Uwaga: *brat - bracia*
człowiek - ludzie
ksiądz - księża

krok po kroku Polski

Rodzaj rzeczownika

W mianowniku liczby mnogiej wszystkie rzeczowniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych: **męskoosobowej** i **niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ
rzeczowników męskoosobowych

I przypadek ***Kto? Co?***

Rodzaj męskoosobowy to rzeczowniki rodzaju męskiego oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej. Używamy do nich zaimka osobowego *oni*, zaimka wskazującego *ci*, *tamci* oraz zaimka pytającego *jacy?*, *którzy?*.

mężczyźni, chłopcy, studenci, lekarze, aktorzy, policjanci, uczniowie, ludzie

- **końcówki rzeczownika**
  Rzeczowniki męskie osobowe w mianowniku liczby mnogiej przyjmują końcówki w zależności od zakończenia tematu. Wyjątek stanowi końcówka *-owie*, która nie wiąże się z wygłosem, ale ze znaczeniem słowa:

  -i rzeczowniki twardotematowe oprócz zakończonych na *-k*, *-g*, *-r*
  -y rzeczowniki zakończone na *-k*, *-g*, *-r*
  rzeczowniki zakończone na *-ec* typu *chłopiec, Niemiec*
  rzeczowniki zakończone na *-ca* typu *kierowca, obrońca, doradca*
  -e rzeczowniki zakończone na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: *-sz*, *-cz*, *-dz*, *-dż*, *-ż*, *-rz*, na spółgłoski miękkie: *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz na *-l*, *-j*, a także na *-anin*
  -owie rzeczowniki oznaczające tytuły, prestiżowe stanowiska i zawody, stopnie pokrewieństwa oraz jednosylabowe nazwy narodowości

- **końcówki fakultatywne**
  Niektóre rzeczowniki posiadają dwie formy. Jedna końcówka jest typowa dla zakończenia wyrazu, druga łączy się z funkcją słowa. Przy czym końcówka ***-owie*** podkreśla prestiż zawodu:

  profesorowie / profesorzy
  inżynierowie / inżynierzy
  biologowie / biolodzy

- **rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na** *-a* typu *artysta, poeta, kolega*, które w liczbie pojedynczej odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego oraz rzeczowniki typu *sędzia, hrabia* odmieniające się w liczbie pojedynczej jak przymiotnik - w liczbie mnogiej odmieniają się regularnie jak pozostałe rzeczowniki męskoosobowe.

  artyści, poeci, koledzy
  sędziowie, hrabiowie

- **rzeczowniki zakończone na** *-anin* tracą to rozszerzenie w liczbie mnogiej:

  Amerykanin - Amerykanie
  Rosjanin - Rosjanie
  wegetarianin - wegetarianie

- **rzeczowniki z nieregularną odmianą**

  brat - bracia
  ksiądz - księża
  człowiek - ludzie
  Hiszpan - Hiszpanie
  Cygan - Cyganie

- **alternacje spółgłoskowe**

t:c	student - studenci	k:c	botanik - botanicy
d:dz	sąsiad - sąsiedzi	g:dz	kolega - koledzy
ch:s	Włoch - Włosi	r:rz	aktor - aktorzy
st:ść	artysta - artyści		

- **alternacje samogłoskowe**

e:ø	chłopiec - chłopcy, Ukrainiec - Ukraińcy
a:e	sąsiad - sąsiedzi

- **formy ekspresywne**
  Czasem rzeczowniki mogą występować w formie deprecjatywnej (pogardliwej) lub poddane są zabiegom stylistycznym, by wyrazić różne emocje. Przyjmują wtedy końcówki rzeczowników niemęskoosobowych oraz łączą się z nieosobową formą zaimka i przymiotnika:

  ci dobrzy chłopi - te dobre chłopy
  ci weseli Polacy - te wesołe Polaki
  ci znani profesorowie - te znane profesory

  Istnieją rzeczowniki, które zazwyczaj lub wyłącznie używają tej właśnie formy:

  ten karzeł - te karły
  ten klecha - te klechy

- **odmiana przymiotnikowa**
  Istnieje grupa rzeczowników męskoosobowych, które odmieniają się jak przymiotniki:

  myśliwy, służący

tab. 4 MIANOWNIK PRZYMIOTNIKÓW MĘSKOOSOBOWYCH

l. mn.

	rodzaj męskoosobowy		
przymiotnik	**– i**		**– y** k, g, r, c, cz, dz, ż
alternacje	t ⇨ ci d ⇨ dzi ł ⇨ li	sz ⇨ si ch ⇨ si st ⇨ ści ony ⇨ eni oły ⇨ eli	k ⇨ cy g ⇨ dzy r ⇨ rzy cy = cy czy = czy dzy = dzy ży = ży
przykład	*To są* ***punktualni*** *fachowcy.* *To są* ***leniwi*** *pracownicy.* *To są* ***grubi*** *faceci.* *To są* ***pracowici*** *studenci.* *To są* ***młodzi*** *ludzie.* *To są* ***mili*** *profesorowie.*	*To są* ***lepsi*** *uczniowie.* *To są* ***głusi*** *pacjenci.* *To są* ***barczyści*** *sportowcy.* *To są* ***zadowoleni*** *kursanci.* *To są* ***weseli*** *Włosi.*	*To są* ***arogancy*** *chłopcy.* *To są* ***drodzy*** *przyjaciele.* *To są* ***dobrzy*** *koledzy.* *To są* ***obcy*** *ludzie.* *To są* ***uroczy*** *mężczyźni.* *To są* ***cudzy*** *pracownicy.* *To są* ***świeży*** *adepci.*
	JACY?		

duży - duzi

krok po kroku Polski

Rodzaj przymiotnika

W liczbie mnogiej wszystkie przymiotniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych: **męskoosobowej** i **niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ

przymiotników męskoosobowych

Przymiotniki męskoosobowe określają rzeczowniki rodzaju męskiego oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej. Odpowiadają na pytanie *jacy?*.

- **końcówki przymiotnika**

  -i przymiotniki twardotematowe oprócz zakończonych na *-k*, *-g*, *-r* oraz kończące się na spółgłoskę funkcjonalnie miękką *-sz*

  -y przymiotniki, których temat kończy się na *-k*, *-g*, *-r* oraz na spółgłoski funkcjonalnie miękkie *-c*, *-cz*, *-dz*, *-ż*

- **alternacje spółgłoskowe**

  t:c bogaty - bogaci
  d:dz młody - młodzi
  ł:l miły - mili
  ch:s cichy - cisi
  st:ść barczysty - barczyści
  sn:śn jasny - jaśni
  zn:źn przyjazny - przyjaźni
  sł:śl dorosły - dorośli
  zł:źl zły - źli
  sz:s wyższy - wyżsi

  k:c elegancki - eleganccy
  g:dz ubogi - ubodzy
  r:rz chory - chorzy.

- **alternacje samogłoskowe**

  o:e zmęczony - zmęczeni, wesoły - weseli

- **końcówki identyczne z liczbą pojedynczą**

  cy = cy obcy = obcy
  czy = czy uroczy = uroczy
  dzy = dzy cudzy = cudzy
  ży = ży świeży = świeży

(!) **wyjątek** duży - duzi

Zaimek pytający: jaki? jaka? jakie?

	l. poj.				l. mn.	
	r. męski		r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
	żywotny	*nieżywotny*				
M.	jaki?	jaki?	jaka?	jakie?	**jacy?**	**jakie?**
D.	jakiego?	jakiego?	jakiej?	jakiego?	jakich?	jakich?
C.	jakiemu?	jakiemu?	jakiej?	jakiemu?	jakim?	jakim?
B.	**jakiego?**	**jaki?**	jaką?	jakie?	**jakich?**	**jakie?**
N.	jakim?	jakim?	jaką?	jakim?	jakimi?	jakimi?
Msc.	jakim?	jakim?	jakiej?	jakim?	jakich?	jakich?

Zaimek wskazujący: ten, ta, to

	l. poj.				l. mn.	
	r. męski		r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
	żywotny	*nieżywotny*				
M.	ten	ten	ta	to	**ci**	**te**
D.	tego	tego	tej	tego	tych	tych
C.	temu	temu	tej	temu	tym	tym
B.	**tego**	**ten**	tę	to	**tych**	**te**
N.	tym	tym	tą	tym	tymi	tymi
Msc.	tym	tym	tej	tym	tych	tych

tab. 5 DOPEŁNIACZ Kogo? Czego?

l. poj.

	rodzaj męski		rodzaj żeński	rodzaj nijaki
	żywotne	nieżywotne		
przymiotnik	– ego	– ego	– ej	– ego
	= BIERNIK			
rzeczownik	– a	– a – u	– y k, g ś, ć, ź, dź, ń + l, j – i	– a
przykład	*Nie mam* ***starszego brata.*** ***Nie*** *mam* ***młodego taty.***	*Nie lubię* ***ciemnego chleba.*** *Nie jem* ***słodkiego dżemu.***	*Nie lubię* ***zimnej zupy.*** *Nie kupuję* ***tłustej szynki.*** *Nie mam* ***nowej powieści.*** *Nie jem* ***smażonej cebuli.***	*Nie chcę* ***gorącego mleka.***
	JAKIEGO?		JAKIEJ?	JAKIEGO?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

DOPEŁNIACZ LICZBY POJEDYNCZEJ

II przypadek ***Kogo? Czego?***

Rodzaj męski

W dopełniaczu liczby pojedynczej istotne jest rozróżnienie rzeczowników rodzaju męskiego na dwie kategorie: **rzeczowniki żywotne**, to znaczy ludzi i zwierzęta oraz **nieżywotne**, czyli przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne.

żywotny:

rzeczownik: ***-a***
przymiotnik: ***-ego***

nieżywotny:

rzeczownik: ***-a***
-u
przymiotnik: ***-ego***

- **dystrybucja końcówek**

  Zasady użycia końcówek *-a* i *-u* dla rzeczowników nieżywotnych są dość skomplikowane, warto zapamiętać kilka reguł ich dystrybucji:

  -u
  - transport *(nie mam samochodu, roweru)*
  - pojęcia abstrakcyjne *(nie ma problemu, hałasu, chaosu)*
  - rzeczowniki zbiorowe *(nie ma lasu, tłumu, makaronu, ryżu, cukru)*
  - substancje płynne i półpłynne *(bez soku, majonezu, ketchupu, kleju)*
  - nazwy dni tygodnia

  -a
  - nazwy miesięcy
  - nazwy sportów i gier
  - tańce
  - naczynia i sztućce
  - narzędzia
  - owoce i warzywa
  - nazwy walut
  - marki samochodów

- **końcówki fakultatywne**

  Niektóre rzeczowniki nieżywotne posiadają dwie końcówki i obie formy są poprawne:

  krawata / krawatu
  przystanka / przystanku

- **alternacje**

  ą:ę mąż - męża, dąb - dębu
  e:ø ojciec - ojca, Niemiec - Niemca
  o:ó stół - stołu, lód - lodu

- **dopełniacz a biernik**

  Rzeczowniki żywotne w liczbie pojedynczej mają dopełniacz równy biernikowi.

Rodzaj żeński

rzeczownik: ***-y***
-i po spółgłoskach *-k*, *-g*, po spółgłoskach miękkich *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz *-l*, *-j*

przymiotnik: ***-ej***

Rodzaj nijaki

rzeczownik: ***-a***
przymiotnik: ***-ego***

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski		r. żeński	r. nijaki
żywotny	*nieżywotny*		
tego		tej	tego
tamtego		tamtej	tamtego
jakiego		jakiej	jakiego

Zasady użycia

a) negacja dopełnienia bliższego *(nie lubię sera, nie kocham Adama, nie mam dziewczyny)*
b) posiadanie *(samochód Tomka, dom Agnieszki, pies dziecka)*
c) określenia czasu *(to było pierwszego września, urodził się drugiego maja)*
d) ilości *(dużo ludzi, mało czasu, trochę wody)*
e) miary *(kilogram ziemniaków, litr mleka)*
f) opakowania *(paczka ciastek, butelka wody)*
g) czasowniki: *słuchać*, *szukać*, *używać*, *potrzebować*, *bać się*, *życzyć*, *pilnować*, *zapominać*, *brakować*
h) przyimki: *do*, *od*, *z*, *u*, *koło*, *obok*, *naprzeciwko*, *na wprost*, *bez*, *dla*, *dookoła* (*dokoła*), *oprócz*, *około*, *podczas*, *sprzed*, *wśród*, *zza*
i) wyrażenia przyimkowe: *z powodu*, *w razie*, *w ciągu*, *w czasie*
j) przysłówki: *blisko*, *niedaleko*

- **przykładowe ilości, miary, opakowania i naczynia**

ILOŚCI	MIARY	OPAKOWANIA I NACZYNIA
dużo studentów	*ćwierć*	*paczka kawy*
mało nauczycieli	*gram*	*butelka wina*
kilka osób	*dekagram*	*puszka sardynek*
kilkanaście książek	*kilogram*	*karton mleka*
trochę mleka	*litr*	*słoik dżemu*
niewiele pieniędzy	*milimetr*	*kubek wody*
kawałek czekolady	*centymetr*	*szklanka soku*
20 plasterków szynki	*metr*	*filiżanka herbaty*
	kilometr	*kieliszek wina*

- **Genetivus partitivus**

  W sytuacjach kiedy ilość jest domyślna, a mamy na myśli część a nie całość, również używamy dopełniacza.

  Kupiłem (kawałek) sera, (bochenek) chleba, (trochę) cebuli.

tab. 6 DOPEŁNIACZ Kogo? Czego?

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	**– ych** (k, g **– ich**)		
rzeczownik	**– ów** sz, cz, dz, dż, ż, rz + c **– y** ś, ć, ź, dź, ń + l, j **– i**	**– ø**	**– ø**
przykład	*Boję się* ***dużych psów.*** *Nie mam* ***drobnych pieniędzy.*** *Nie znam* ***polskich nauczycieli.***	*Proszę kilo* ***ładnych cytrynø.*** *Znam dużo* ***miłych studentekø.***	*Proszę pięć* ***dużych ciastekø.***

JAKICH?

owoc - owoców

Dla rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych w mianowniku l. poj. na spółgłoskę:
DOPEŁNIACZ l. poj. = DOPEŁNIACZ l. mn.

krok po kroku Polski

DOPEŁNIACZ LICZBY MNOGIEJ

II przypadek ***Kogo? Czego?***

Rodzaj męski

rzeczownik: **-ów** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: -sz, -cz, -dz, -dż, -ż, -rz oraz -c
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: -ś, -ć, -ź, -dź, -ń oraz na -l, -j

przymiotnik: **-ych**
-ich po spółgłoskach miękkich oraz -k, -g *(tanich, wysokich, drogich)*

- **dystrybucja końcówek**
  Obecnie końcówka -ów jest dominująca i często występuje również po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich oraz coraz częściej po -c, -l, -j:

  meczów *widelców*
  koców *esejów*
  palców *krajów*
  sztućców *konsulów*

- **końcówki fakultatywne**
  Niektóre rzeczowniki nieżywotne posiadają dwie poprawne formy.

  pokoi / pokojów *koszy / koszów*
  materacy / materaców *funduszy / funduszów*
  płaszczy / płaszczów *lokali / lokalów*

- **końcówka zerowa**
  Niektóre rzeczowniki oznaczające mieszkańców miast i regionów zakończone w mianowniku na -anin, w dopełniaczu liczby mnogiej ulegają redukcji i mają końcówkę zerową.

  mieszczanin - mieszczan *warszawianin - warszawian*
  krakowianin - krakowian *Pomorzanin - Pomorzan*

  Rzeczownik *mężczyzna* ma w dopełniaczu i bierniku liczby mnogiej końcówkę zerową:
  mężczyzna - mężczyzn

- **alternacje**
  ą:ę miesiąc - miesięcy, pieniądz – pieniędzy

- **dopełniacz a biernik**
  Dla rodzaju męskoosobowego dopełniacz i biernik liczby mnogiej mają identyczne formy.

Rodzaj żeński i rodzaj nijaki

rzeczownik: **-ø**
przymiotnik: **-ych**
-ich po spółgłoskach miękkich oraz -k, -g *(tanich, wysokich, drogich)*

- **ruchome -e**
  Jeśli na końcu wyrazu jest grupa spółgłosek, to wstawiamy tam tak zwane ruchome -e, żeby uniknąć trudnych do wymówienia zbitek spółgłoskowych:
  książka → książek
  jajka → jajek

- **alternacje**
  o:ó droga - dróg, krowa - krów

- **rzeczowniki żeńskie zakończone na *-nia, -alnia, -arnia***
  Grupa tych rzeczowników przyjmuje w dopełniaczu liczby mnogiej końcówkę -i, choć u niektórych można też spotkać formę z regularną końcówką -ø:

  kuchnia - kuchni / kuchen *pralnia - pralni*
  spiżarnia - spiżarni / spiżarń
  cukiernia - cukierni / cukierń

- **rzeczowniki żeńskie zakończone na spółgłoskę oraz obcego pochodzenia**
  Dopełniacz liczby mnogiej tych rzeczowników jest równy dopełniaczowi liczby pojedynczej. Rzeczowniki obcego pochodzenia zakończone na -ja oraz -ia mają końcówkę -i lub -ii.

  złość - tej złości - tych złości *epopeja - tej epopei - tych epopei*
  kość - tej kości - tych kości *aleja - tej alei - tych alei*
  postać - tej postaci - tych postaci *misja - tej misji - tych misji*
  radość - tej radości - tych radości *komedia - tej komedii - tych komedii*
  noc - tej nocy - tych nocy *teoria - tej teorii - tych teorii*
  mysz - tej myszy - tych myszy *akademia - tej akademii - tych akademii*

- **rzeczowniki nijakie zakończone na *-um***
  W rodzaju nijakim rzeczowniki zakończone na -um w dopełniaczu liczby mnogiej mają końcówkę -ów.

  muzeum → muzeów
  centrum → centrów
  hospicjum → hospicjów

Zaimki wskazujące i pytające

tych, tamtych, jakich?, których?

Dopełniacz po liczebnikach

W języku polskim tylko liczebniki *dwa*, *trzy*, *cztery* lub kończące się na *dwa, trzy, cztery* (22, 33, 194...) łączą się z **mianownikiem** liczby mnogiej. Natomiast po liczebnikach *5*, *6*, *7* i kolejnych używamy **dopełniacza** liczby mnogiej.

1	**+ mianownik l. poj.**	tydzień, miesiąc, rok, złoty, grosz
2, 3, 4	**+ mianownik l. mn.**	tygodnie, miesiące, lata, złote, grosze
5, 6, 7	**+ dopełniacz l. mn.**	tygodni, miesięcy, lat, złotych, groszy

Uwaga! Liczebniki 12, 13, 14 kończą się na -naście i łączą się z dopełniaczem.

tab. 7 CELOWNIK Komu? Czemu?

l. poj.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– emu	– ej	– emu
rzeczownik	– owi – u zwykle jednosylabowe	– e – i – y	– u
przykład	*Proszę to dać* ***temu nowemu studentowi.*** *Czy możesz pomóc* ***temu małemu chłopcu?***	***Mojej mamie*** *brak sił.* ***Małej Kasi*** *na tym zależy.* ***Chorej pani Róży*** *jest zimno.*	***Małemu dziecku*** *nie wolno dawać zapałek!*
	JAKIEMU?	JAKIEJ?	JAKIEMU?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

CELOWNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

III przypadek ***Komu? Czemu?***

Rodzaj męski

rzeczownik: ***-owi***
-u
przymiotnik: ***-emu***

- **dystrybucja końcówek**

Końcówką dominującą jest końcówka *-owi*. Natomiast końcówka *-u* występuje w niewielu wyrazach, często są to słowa jednosylabowe. Najlepiej je zapamiętać.

pan - panu
brat - bratu
Bóg - Bogu
ksiądz - księdzu
książę - księciu
czart - czartu
chłop - chłopu
pies - psu
lew - lwu
kot - kotu
świat - światu
ojciec - ojcu
chłopiec - chłopcu
diabeł - diabłu

- **końcówki fakultatywne**

Niektóre rzeczowniki posiadają dwie poprawne formy.

orłu - orłowi
osłu - osłowi
katu - katowi
człeku - człekowi

Często forma z końcówką *-owi* proponowana jest w użyciach metaforycznych. Na przykład mówiąc o uczniach powiemy:

Wszyscy przyglądali się naszemu klasowemu orłowi.
Powtarzam ciągle temu osłowi, żeby zaczął się uczyć, a on nie chce.

- **rzeczowniki *dzień* i *rok***

Często w przypadku tych rzeczowników spotykamy się z błędną końcówką *-u*, gdyż są włączane do grupy wyrazów jednosylabowych. Natomiast oba te rzeczowniki przyjmują końcówkę *-owi*:

dzień - dniowi
rok - rokowi

Rodzaj żeński

rzeczownik: ***-e*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: *-sz*, *-cz*, *-dz*, *-dż*, *-ż*, *-rz* oraz na *-c*
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz na *-l*, *-j*
przymiotnik: ***-ej***

- **alternacje**

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	ł	k	g	ch
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	cie	dzie	rze	le	ce	dze	sze

p:pi Europa - Europie
b:bi torba - torbie
f:fi żyrafa - żyrafie
w:wi kawa - kawie
m:mi mama - mamie
n:ni wanna - wannie
s:si trasa - trasie
z:zi koza - kozie

t:ci gazeta - gazecie
d:dzi woda - wodzie
r:rz góra - górze
ł:l szkoła - szkole

k:c Polska - Polsce
g:dz droga - drodze
ch:sz mucha - musze

- **celownik a inne przypadki**

Dla rodzaju żeńskiego **celownik** i **miejscownik** liczby pojedynczej mają identyczne formy. Dotyczy to również rzeczowników męskich o odmianie żeńskiej *(tacie, artyście, koledze, kierowcy)*. Rzeczowniki zakończone na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz *-c*,*-l*, *-j*, które w celowniku mają końcówkę *-i*, *-y*, są równe dopełniaczowi liczby pojedynczej.

Rodzaj nijaki

rzeczownik: ***-u***
przymiotnik: ***-emu***

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
temu	**tej**	**temu**
tam**temu**	tam**tej**	tam**temu**
jak**iemu**	jak**iej**	jak**iemu**

Zasady użycia

Celownik to najrzadziej używany przypadek, zwykle oznacza dopełnienie dalsze *(Podaj ojcu gazetę. Pożycz koleżance zeszyt.)*. Łączy się z nielicznymi przyimkami. Dokładniejsze zasady jego użycia są podane na tablicy nr 8.

tab. 8 CELOWNIK Komu? Czemu?

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– ym k, g – im		
rzeczownik	– om		
przykład	***Naszym synom*** *chce się spać.*	***Moim koleżankom*** *nie wystarcza na nic czasu.*	*UNICEF pomaga* ***biednym dzieciom.***
	JAKIM?		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

CELOWNIK LICZBY MNOGIEJ

III przypadek ***Komu? Czemu?***

Rodzaj męski, żeński i nijaki

W liczbie mnogiej celownik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.
rzeczownik: ***-om***
przymiotnik: ***-ym***
-im po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tanim, wysokim, drogim)*

Zaimki wskazujące i pytające

tym, ***tamtym***, ***jakim?***

Zasady użycia

a) jako dopełnienie dalsze m.in. po czasownikach:

dziękować	*Dziękuję państwu za przybycie.*
pomagać	*Zawsze pomagam młodszemu bratu.*
dawać	*Babcia często daje nam prezenty.*
oddawać	*Czy mógłbyś oddać tę książkę Agnieszce?*
podawać	*Proszę to podać panu Andrzejowi.*
rozdawać	*Rozdawali ulotki przechodzącym ludziom.*
przynosić	*Czy możesz przynieść mi okulary?*
pożyczać	*Czasem pożyczamy pieniądze sąsiadowi.*
darować	*Podarował nam przepiękny album.*
kupować	*Kup ojcu gazetę!*
sprzedawać	*Sprzedał mi pan zepsute pomidory!*
kraść	*Ktoś ukradł mojemu bratu samochód.*
przedstawiać	*Chciałbym przedstawić panu moją żonę.*
przypominać	*Przypomnijcie kolegom, że jutro piszecie test.*
ufać	*Zawsze mogę ufać mojemu rodzeństwu.*
wierzyć	*Nie wierz temu podejrzanemu mężczyźnie!*
wybaczać	*Nie chciał wybaczyć swojej dziewczynie.*
odmawiać	*Jak można odmówić pomocy komuś, kto jej potrzebuje?!*
przyglądać się	*Przyglądał się z uwagą każdemu eksponatowi.*
opowiadać	*Co wieczór opowiadał dzieciom bajki.*
mówić	*Mówiłam ci, żebyś tego nie robił!*
tłumaczyć	*Długo tłumaczył uczniom nowy problem gramatyczny.*
kibicować	*Kibicował tej drużynie od lat.*
szkodzić	*Alkohol szkodzi zdrowiu.*
zazdrościć	*Zazdroszczę mojej koleżance pięknych włosów.*
podobać się	*Studentom podobała się lekcja.*
smakować	*Zaproszonym gościom bardzo smakował poczęstunek.*
życzyć	*Życzę pani wszystkiego najlepszego!*
dziwić się	*Dziwię się twojemu szefowi, że toleruje takie zachowanie.*
dokuczać	*Dokuczał wszystkim dziewczynkom w klasie.*

Powyższe czasowniki są podane w aspekcie niedokonanym, natomiast celownik występuje również po ich formie dokonanej, jak widać w niektórych przykładach.

b) wyrażenia bezpodmiotowe typu: *zimno mi, gorąco mi, smutno mi, przykro mi, żal mi, dobrze mi, wesoło mi* - gdzie zaimek osobowy w celowniku oznacza nosiciela danego stanu

c) przyimki: *przeciw / przeciwko*, *dzięki*, *wbrew*, *naprzeciw*, *ku*

d) wyrażenia przyimkowe: *na przekór*, *na złość*

Wszyscy byli przeciw / przeciwko nowym reformom.
Andrzej czuł, że cała rodzina jest przeciw / przeciwko niemu.
Skończył studia dzięki rodzicom.
On często postępuje wbrew logice i zasadom prawdopodobieństwa.
Wyszedł naprzeciw dzieciom, żeby nie zabłądziły we mgle.
Słońce chyliło się ku zachodowi.
Zrobił to na przekór wszystkim.
Na złość siostrze opowiedziała rodzicom o całej awanturze.

- **celownik a dopełniacz**

Po niektórych czasownikach zamiast dopełnienia dalszego w celowniku można używać przyimka *dla* z dopełniaczem.

Kupiłem to mamie.	*Kupiłem to dla mamy.*
Przyniosłem to dzieciom.	*Przyniosłem to dla dzieci.*

tab. 9 BIERNIK Kogo? Co?

l. poj.

	rodzaj męski		rodzaj żeński	rodzaj nijaki
	żywotne	nieżywotne		
przymiotnik	– ego	– y k, g – i	– ą	– e
		= MIANOWNIK		= MIANOWNIK
rzeczownik	– a	– ø	– ę	– o – e – ę – um
przykład	*Mam* ***inteligentnego brata.*** *Mam* ***czarnego kota.*** *Mam* ***dobrego tatę.***	*Mam* ***wolny czasø.*** *Mam* ***niebieski sweterø.***	*Znam* ***twoją siostrę.*** *Czytam* ***ciekawą książkę.***	*Mam* ***sportowe auto.*** *Jem* ***dobre śniadanie.*** *Masz* ***ładne imię.*** *Lubię to* ***nowe centrum handlowe.***
	JAKIEGO?	JAKI?	JAKĄ?	JAKIE?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

BIERNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

IV przypadek ***Kogo? Co?***

Rodzaj męski

W bierniku liczby pojedynczej istotne jest rozróżnienie rzeczowników rodzaju męskiego na dwie kategorie: **rzeczowniki żywotne**, to znaczy ludzi i zwierzęta oraz **nieżywotne**, czyli przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne.

żywotny:
rzeczownik: ***-a***
przymiotnik: ***-ego***

nieżywotny:
rzeczownik: ***-ø***
przymiotnik: ***-y***
-i po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tani, wysoki, drogi)*

- ⓘ **wyjątki**
  Część rzeczowników męskich nieżywotnych przyjmuje w bierniku końcówkę *-a*, czyli formę równą dopełniaczowi. Są to między innymi:

  - owoce i warzywa*
    proszę banana, pomidora, ogórka
  - sporty
    gram w tenisa, w golfa, w brydża
  - tańce
    tańczę walca, poloneza, mazurka
  - marki samochodów
    mam fiata, opla, mercedesa
  - nazwy walut
    mam funta, dolara
  - inne
    palę papierosa, piję szampana, jem hamburgera

* Forma potoczna, która stała się formą progresywną.

Rodzaj żeński

rzeczownik: ***-ę***
przymiotnik: ***-ą***

- ⓘ **wyjątki**
  Rzeczownik *pani* ma końcówkę *-ą*, natomiast zaimek wskazujący *ta* przyjmuje końcówkę *-ę*.

  pani - panią *ta - tę*

Rodzaj nijaki

rzeczownik: ***-o***, ***-e***, ***-ę*** oraz ***-um***
przymiotnik: ***-e***

Biernik a inne przypadki

Rzeczowniki męskie żywotne w liczbie pojedynczej mają biernik równy dopełniaczowi. Natomiast biernik rzeczowników męskich nieżywotnych, rzeczowników żeńskich zakończonych na spółgłoskę *(noc, powieść)* oraz rzeczowników nijakich jest równy mianownikowi.

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski		r. żeński	r. nijaki
żywotny	*nieżywotny*		
tego	ten	**tę**	**to**
tamt**ego**	tamten	tamt**ą**	tamt**o**
jaki**ego**	jaki	jak**ą**	jak**ie**

Zasady użycia

a) dopełnienie bliższe *(lubię coś, mam coś, kocham kogoś, widzę kogoś...)*
b) przyimki: *przez*, *na*, *o*, *po*, *pod*, *nad*, *za*, *przed*, *między*, *ponad*, *poza*, *w*
c) wyrażenia przyimkowe: *ze względu na*, *bez względu na*, *z uwagi na*, *w zamian za*

- ⓘ **uwaga**
  Przyimki łączące się z biernikiem mogą łączyć się też z innymi przypadkami w zależności od czasownika, który je poprzedza. Tylko przyimek *przez* łączy się jedynie z biernikiem. Pozostałe przyimki łączą się z biernikiem po czasownikach ruchu oraz po wyrażeniach typu: *czekam na*, *pytam o*, *mam ochotę na*.

tab. 10 BIERNIK Kogo? Co?

l. mn.

	rodzaj męski osobowy	rodzaj męski nieosobowy	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	**– ych** k, g **– ich**	**– e**		
	= DOPEŁNIACZ	= MIANOWNIK		
rzeczownik	**– ów** sz, cz, dz, dż, ż, rz + c **– y** ś, ć, ź, dź, ń + l, j **– i**	**– y** k, g **– i** sz, cz, dz, dż, ż, rz, ś, ć, ź, dź, ń, c, l, j **– e**		**– a**
przykład	*Znam tych* ***starszych panów.*** *Poznałem* ***polskich piłkarzy.*** *Lubię* ***naszych nauczycieli.***	*Znam te* ***piękne obrazy.*** *Lubię* ***ruskie pierogi.*** *Masz* ***drobne pieniądze?***	*Proszę dwie* ***czarne kawy.*** *Znam te* ***miłe studentki.*** *Kupiłem* ***czerwone róże.***	*Lubię* ***włoskie wina.*** *Jemy* ***smaczne śniadania.*** *Macie* ***ładne imiona.*** *Zwiedzam* ***krakowskie muzea.***
	JAKICH?	JAKIE?		

mąż - mężów

krok po kroku Polski

BIERNIK LICZBY MNOGIEJ

IV przypadek ***Kogo? Co?***

Rodzaj rzeczownika

W bierniku liczby mnogiej istotne jest rozróżnienie rzeczowników na dwie kategorie. **Rzeczowniki męskoosobowe** oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej (oni). Drugą grupę stanowią **rzeczowniki niemęskoosobowe** (męski nieosobowy, żeński i nijaki), czyli kobiety, zwierzęta, przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne (one).

Rodzaj męskoosobowy

rzeczownik:

- ***-ów*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
- ***-y*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: *-sz*, *-cz*, *-dz*, *-dż*, *-ż*, *-rz* oraz na *-c*
- ***-i*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz na *-l*, *-j*

przymiotnik:

- ***-ych***
- ***-ich*** po spółgłoskach miękkich oraz *k*, *g* *(tanich, wysokich, drogich)*

Rodzaj niemęskoosobowy

rzeczownik:

r. męski nieosobowy i żeński

- ***-y*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde (z wyjątkiem *-k*, *-g*)
- ***-i*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski *-k*, *-g*
- ***-e*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: *-sz*, *-cz*, *-dz*, *-dż*, *-ż*, *-rz*, na spółgłoski miękkie: *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz na *-c*, *-l*, *-j*

r. nijaki

- ***-a***

przymiotnik: ***-e***

Zaimki wskazujące i pytające

tych, ***tamtych***, ***jakich***, ***których?***	r. męskoosobowy
te, ***tamte***, ***jakie?***, ***które?***	r. niemęskoosobowy

Biernik a inne przypadki

Biernik **rzeczowników męskoosobowych** jest równy **dopełniaczowi** liczby mnogiej, natomiast **rzeczowników niemęskoosobowych** jest równy **mianownikowi** liczby mnogiej.

Rekcja liczebnika

W języku polskim tylko liczebniki *dwa*, *trzy*, *cztery* lub kończące się na *dwa, trzy, cztery* (np. 22, 33, 194...) łączą się z **biernikiem** liczby mnogiej. Po liczebnikach 5, 6, 7 i kolejnych używamy **dopełniacza** liczby mnogiej.

Proszę dwie kawy.		*Proszę pięć kaw.*
Mam trzy grosze.	*ale*	*Mam sześć groszy.*
Proszę cztery znaczki.		*Proszę osiem znaczków.*
Kupiłem dwa jabłka.		*Kupiłem dwanaście jabłek.*
Mam dwadzieścia cztery lata.		*Mam trzydzieści lat.*

tab. 11 NARZĘDNIK (z) Kim? (z) Czym?

l. poj.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– ym k, g – im	– ą	– ym k, g – im
rzeczownik	i – em	– ą	i – em
przykład	*On jest* ***dobrym studentem.*** *On jest* ***wysokim mężczyzną.***	*Ona jest* ***dobrą studentką.***	*Ono jest* ***dobrym dzieckiem.***
	JAKIM?	JAKĄ?	JAKIM?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

NARZĘDNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

V przypadek ***Kim? Czym?***
Z kim? Z czym?

Rodzaj męski

rzeczownik: ***-em***
-iem po spółgłoskach *-k*, *-g* *(Anglikiem, Norwegiem)*

przymiotnik: ***-ym***
-im po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tanim, wysokim, drogim)*

Rodzaj żeński

rzeczownik: ***-ą***
przymiotnik: ***-ą***

Rodzaj nijaki

rzeczownik: ***-em***
-iem po spółgłoskach *-k*, *-g* *(dzieckiem)*
przymiotnik: ***-ym***
-im po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tanim, wysokim, drogim)*

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
tym	tą	tym
tamtym	tamtą	tamtym
jakim	jaką	jakim

Zasady użycia

Narzędnik jest zwykle używany w zdaniach wyjaśniających *kim ktoś jest* i *czym coś jest*. Przykładowo, gdy mówimy o płci, narodowości, zawodzie, relacjach rodzinnych i międzyludzkich w przypadku osób lub określamy, czym jest dana rzecz, zjawisko, czynność. Narzędnik występuje również jako dopełnienie dalsze, rzadziej jako dopełnienie bliższe po czasownikach typu *pachnieć, rządzić, zmęczyć się*.

a) składnik orzeczenia złożonego np. po czasownikach *być*, *stać się*, *zostać* *(jestem nauczycielem, jest najlepszym lekarstwem, stanie się problemem, zostanie prezydentem)*.

Jestem kobietą. Jestem Polką. Jestem nauczycielką. Jestem córką.
Jestem siostrą. Jestem żoną. Jestem matką. Jestem dobrą koleżanką.

Jesteś mężczyzną. Jesteś Polakiem. Jesteś nauczycielem. Jesteś synem.
Jesteś bratem. Jesteś mężem. Jesteś ojcem. Jesteś dobrym kolegą.

Jest przedmiotem. Jest powodem. Jest rezultatem. Jest wynikiem.
Jest skutkiem. Jest błędem. Jest czynnikiem. Jest absurdem. Jest chaosem.
Jest rośliną. Jest nadzieją. Jest przyczyną. Jest fascynacją. Jest funkcją.
Jest zwierzęciem. Jest rozwiązaniem. Jest zadaniem. Jest remedium.

b) transport *(jadę autobusem, rowerem, taksówką)*

c) pytanie: *Którędy?* *(proszę iść tą ulicą, tym korytarzem; jechać autostradą)*

d) pytanie: *Kiedy?* *(wiosną, latem, wieczorem, nocą)*

e) narzędzia *(pisać długopisem, malować farbami, rysować kredkami, jeść widelcem, kroić nożem, czesać się grzebieniem, myć się mydłem)*

f) zrobić coś czymś *(ruszyć ręką, kopnąć nogą, spojrzeć kątem oka)*

g) czasowniki:

interesować się	*przejmować się*
zajmować się	*zarażać się*
opiekować się	*zachwycać się*
kierować	*bawić się*
cieszyć się	*rządzić*
martwić się	*chwalić się*
męczyć się	*pachnieć*
stresować się	*smarować*

h) po przyimkach: *z*, *przed*, *za*, *nad*, *pod*, *między*, *poza*

• ⓘ **narzędnik a mianownik**
Nie możemy używać narzędnika po wyrażeniu *to jest...*

MIANOWNIK	NARZĘDNIK
Kto to jest?	**Kim on / ona / ono jest?**
To jest dobry student.	On jest dobrym studentem.
To jest dobra studentka.	Ona jest dobrą studentką.
To jest dobre dziecko.	Ono jest dobrym dzieckiem.
To (jest) + mianownik.	On/ona jest + narzędnik.

Jeśli orzecznikiem jest sam przymiotnik, to wtedy jest on w formie mianownika.

Ten mężczyzna jest ***sympatyczny****.*
Ta kobieta jest ***utalentowana****.*

tab. 12 NARZĘDNIK (z) Kim? (z) Czym?

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	**– ymi** / k, g **– imi**		
rzeczownik	**– ami**		
przykład	*Oni są* ***dobrymi studentami.***	*Interesuję się* ***starymi monetami.***	*Deser ze* ***słodkimi jabłkami.***
	JAKIMI?		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

NARZĘDNIK LICZBY MNOGIEJ

V przypadek ***Kim? Czym?***
Z kim? Z czym?

W liczbie mnogiej narzędnik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

Rodzaj męski, żeński i nijaki

rzeczownik: ***-ami***
przymiotnik: ***-ymi***
-imi po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tanimi, wysokimi, drogimi)*

- **przykłady**

Oni są Francuzami.
Często jeżdżę autobusami.
Nie lubię jeździć autostradami.
Nocami lubię słuchać muzyki.
To dziecko lubi rysować kredkami.
Nie mam siły ruszać nogami.
Ona opiekuje się zwierzętami.
Idę do teatru z kolegami.

- ⓘ **wyjątki**

Istnieje grupa wyrazów, gdzie narzędnik liczby mnogiej ma końcówkę *-mi*:

ludźmi
braćmi
przyjaciółmi
dziećmi
pieniędzmi
końmi
liśćmi

Zaimki wskazujące i pytające

tymi, ***tamtymi***, ***jakimi?***, ***którymi?***

tab. 13 MIEJSCOWNIK O kim? O czym?

l. poj.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– ym k, g – im	– ej	– ym k, g – im
rzeczownik	– e – u	– e – y – i	– e – u
przykład	*Album o* ***starym Krakowie.*** *Mieszkam na* ***Małym Rynku.***	*On myśli o* ***ładnej dziewczynie.*** *Rozmawiamy o* ***nowej pracy.*** *Marzę o* ***dobrej kolacji.***	*Byłam w* ***nowym kinie.*** *Oglądałam film o* ***argentyńskim tangu.***
	JAKIM?	JAKIEJ?	JAKIM?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

MIEJSCOWNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

VI przypadek ***O kim? O czym?***
W kim? W czym?
Na kim? Na czym?
Przy kim? Przy czym?
Po kim? Po czym?

Rodzaj męski i nijaki

rzeczownik: ***-e*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-u dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz *-k*, *-g*, *-ch*

przymiotnik: ***-ym***
-im po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tanim, wysokim, drogim)*

Rodzaj żeński

rzeczownik: ***-e*** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: *-sz*, *-cz*, *-dz*, *-dż*, *-ż*, *-rz* oraz *-c*
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: *-ś*, *-ć*, *-ź*, *-dź*, *-ń* oraz *-l*, *-j*

przymiotnik: ***-ej***

Dystrybucja końcówek

Dobór końcówek w miejscowniku zależy od spółgłoski kończącej temat wyrazu.

- **końcówka** *-e* występuje we wszystkich trzech rodzajach po spółgłoskach twardych (z wyjątkiem *-k*, *-g*, *-ch* w rodzaju męskim i nijakim), powodując ich alternacje.

alternacje spółgłoskowe

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	ł	k	g	ch
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	cie	dzie	rze	le	ce	dze	sze

p:pi chłop - chłopie, Europa - Europie
b:bi garb - garbie, torba - torbie
f:fi fotograf - fotografie, żyrafa - żyrafie
w:wi prawo - prawie, kawa - kawie
m:mi chrom - chromie, mama - mamie
n:ni okno - oknie, wanna - wannie
s:si nos - nosie, trasa - trasie
z:zi gaz - gazie, koza - kozie

k:c Polska - Polsce
g:dz droga - drodze
ch:sz mucha - musze

t:ci uniwersytet - uniwersytecie, gazeta - gazecie
d:dzi zawód - zawodzie, woda - wodzie
r:rz aktor - aktorze, góra - górze
ł:l stół - stole, szkoła - szkole
sł:śl masło - maśle
st:ść most - moście
sn:śń wiosna - wiośnie
sm:śmi pismo - piśmie

alternacje samogłoskowe
a:e las - lesie
o:e anioł - aniele
ó:e kościół - kościele
ó:o lód - lodzie
e:ø sen - śnie

potrójna alternacja
miasto - mieście
ciasto - cieście
gwiazda - gwieździe
zjazd - zjeździe

- **końcówka** *-u* występuje w rodzaju męskim i nijakim po spółgłoskach *-k*, *-g*, *-ch*, spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: *sz*, *ż/rz*, *cz*, *dz*, *dż* + *c*, *l*, *j* oraz miękkich: *ś*, *ć*, *dź*, *ź*, *ń*.

w kiosku *o żołnierzu* *łosoś - o łososiu*
na rogu *o pieniądzu* *gość - o gościu*
na dachu *o dżdżu* *gwóźdź - o gwoździu*
w koszu *na kocu* *paź - o paziu*
w płaszczu *w lokalu* *koń - o koniu*
w oleju

alternacja
e:ø rynek - rynku

- **końcówka** *-y* występuje w rodzaju żeńskim po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: *sz*, *ż/rz*, *cz*, *dz*, *dż* + *c*.

o kaszy *o burzy* *o kukurydzy*
na róży *w rozpaczy* *na ulicy*

- **końcówka** *-i* występuje w rodzaju żeńskim po spółgłoskach miękkich: *ś*, *ć*, *ź*, *dź*, *ń* oraz *l*, *j*.

na osi *na gałęzi*
w rzeczywistości *w baśni*
o powodzi

- ⓘ **wyjątki**

pan - o panu *syn - o synu* *dom - w domu*

Celownik a miejscownik

Dla rodzaju żeńskiego celownik i miejscownik liczby pojedynczej mają identyczne formy. Dotyczy to również rzeczowników męskich o odmianie żeńskiej *(tacie, artyście, koledze, kierowcy)*.

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
tym	tej	tym
tamtym	tamtej	tamtym
jakim	jakiej	jakim

Zasady użycia

Miejscownik to jedyny przypadek występujący wyłącznie po przyimku, nigdy bezpośrednio po czasowniku. Więcej patrz tablica nr 14.

tab. 14 MIEJSCOWNIK O kim? O czym?

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– ych k, g – ich		
rzeczownik	– ach		
przykład	*Myślę o* ***moich synach.***	*Chodziłem po* ***polskich górach.***	*Mieszkałam w* ***różnych miastach.***
	JAKICH?		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

MIEJSCOWNIK LICZBY MNOGIEJ

VI przypadek ***O kim? O czym?***
W kim? W czym?
Na kim? Na czym?
Przy kim? Przy czym?
Po kim? Po czym?

W liczbie mnogiej miejscownik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

Rodzaj męski, żeński i nijaki

rzeczownik: ***-ach***
przymiotnik: ***-ych***
-ich po spółgłoskach miękkich oraz *-k*, *-g* *(tanich, wysokich, drogich)*

Zaimki wskazujące i pytające

tych, ***tamtych***, ***jakich?***, ***których?***

Zasady użycia

a) określa lokalizację, odpowiada na pytanie *gdzie?* *(w Polsce, na stole, przy tablicy)*
b) określa czas, odpowiada na pytanie *kiedy?* *(w zimie, w styczniu, w zeszłym tygodniu, o ósmej)*
c) określa cel *(byłem na filmie, jesteśmy na imprezie, na obiedzie)*
d) przyimki: *na*, *w*, *przy*, *po*, *o*

- **przyimek *w***

a) kraje, miasta, budynki, zamknięte pomieszczenia, wnętrza

w Polsce — *w biurze*
w Krakowie — *w pudełku*
w bloku

(!) **wyjątki:**

na uniwersytecie — *na policji*
na poczcie — *na basenie*
na dworcu

b) obiekt częściowo jest w czymś

w płaszczu — *w sukience*
w kapeluszu — *w fotelu*

c) czasowniki: *zakochać się, podkochiwać się, rozmiłować się, rozsmakować się*
rozsmakować się w polskiej kuchni
rozmiłować się w polskiej literaturze

- **przyimek *na***

a) place, przestrzenie otwarte, powierzchnia czegoś

na targu — *na powietrzu*
na rynku — *na stole*
na łące — *na krześle*

b) abstrakcyjny cel (podany zamiast konkretnej lokalizacji)

na imprezie — *na filmie*
na kawie — *na spotkaniu*

c) określenia przestrzenne

na górze
na dole

- **przyimek *po***

a) określa czas

po lekcji
po obiedzie
po południu

b) określa przestrzeń, po której coś lub ktoś się porusza

spacerować po parku
chodzić po górach
podróżować po Europie
jeździć po ulicy
biegać po klasie
skakać po łóżku

- **przyimek *przy***

a) określa lokalizację

przy tablicy
przy stole
przy komputerze

b) określa sytuację

przy okazji
przy pisaniu
przy zakupie

- **przyimek *o***

a) po czasownikach typu:
mówić, opowiadać, rozmawiać, dyskutować, plotkować, myśleć, marzyć

Myślę o was bardzo często.
On ciekawie opowiada o swoich podróżach.
O czym oni dyskutują?

- (!) **uwaga**

Przyimki łączące się z miejscownikiem mogą łączyć się też z innymi przypadkami w zależności od czasownika, który je poprzedza. Przykładowo po czasownikach wyrażających ruch będzie występował biernik. Tylko przyimek *przy* łączy się jedynie z miejscownikiem.

tab. 15 WOŁACZ O!

l. poj.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– y – i = MIANOWNIK	– a = MIANOWNIK	– e = MIANOWNIK
rzeczownik	– e – u = MIEJSCOWNIK	– o (zakończone na -a) – u (zdrobnienia na -a) zakończone na -i lub spółgłoskę jak dopełniacz	– o – e – ę – um = MIANOWNIK
przykład	*Kochany Tomaszu!* *Drogi Ryszardzie!*	*Droga Anno!* *Droga Aniu!* *Droga pani!*	*Drogie dziecko!*

Wyjątki: *Bóg – Boże! pan – panie! ojciec – ojcze!*

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

WOŁACZ LICZBY POJEDYNCZEJ

VII przypadek zawołanie: *O!*

Rodzaj męski

rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-u dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz -k, -g, -ch

przymiotnik: **-y**
-i po spółgłoskach miękkich oraz -k, -g *(głupi, ciemnooki, drogi)*

- **dystrybucja końcówek**

Dobór końcówek w wołaczu zależy od spółgłoski kończącej temat wyrazu.

- **końcówka** -e występuje **po spółgłoskach twardych** (z wyjątkiem -k, -g, -ch) oraz w słowach zakończonych na -ec.

- **alternacje spółgłoskowe**

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	ł	c
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	**cie**	**dzie**	**rze**	**le**	**cze**

Mój Skarbie!
Szefie!
Chłopie!
Panie prezesie!
Panie pośle!
Mój Wacławie!

Drogi Robercie!
Drogi Ryszardzie!
Szanowny Profesorze!
Panie ministrze!
Kochany Pawle!

Ojcze!
Chłopcze!
Głupcze!

- **końcówka -u** występuje po **spółgłoskach** -k, -g, -ch, **spółgłoskach funkcjonalnie miękkich** (sz, ż/rz, cz, dz, dż + c, l, j) oraz **miękkich** (ś, ć, dź, ź, ń).
Również zdrobnienia rzeczowników męskich zakończone na -o przyjmują tę końcówkę.

Drogi Podróżniku!
Drogi Uczestniku!
Synku!
Mój mały biologu!
Duchu Święty!
Kłamczuchu!

Miłoszu!
Drogi Słuchaczu!
Narciarzu!
Drogi Widzu!

Drogi Gościu!
Groźny niedźwiedziu!
Mój paziu!
Mój szybkonogi koniu!

Kochany Dziadziu!
Tatusiu!
Tadziu!
Jasiu!

(!) **wyjątki:**
O Boże! Księże! Synu!

- **rzeczowniki męskie zakończone na** -a, odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego.

Tato! Kolego! Artysto!

Rodzaj żeński

rzeczownik: **-o** dla rzeczowników twardotematowych
-u dla rzeczowników miękkotematowych

przymiotnik: **-a**

- **dystrybucja końcówek**

Rzeczowniki twardotematowe zakończone w mianowniku na -a, przyjmują końcówkę -o. Większość rzeczowników miękkotematowych zakończonych na -a, przyjmuje końcówkę -u. Nie zaliczamy do tej grupy imion i nazw krajów zakończonych na niezgłoskotwórcze -ia (Maria, Anglia).

Droga Anno! Kochana Żono! Kobieto! Szkoło! Mamo! Dziewczynko! Helenko!
Mario! Natalio! Sylwio! Anglio! Irlandio!
Aniu! Kasiu! Mamusiu! Ciociu!

rzeczowniki zakończone w mianowniku na **-i** lub **spółgłoskę** mają wołacz równy dopełniaczowi.

Pani! Bogini!
Miłości! Nocy!

Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-o**
-e
-ę
-um

przymiotnik: **-e**

W **rodzaju nijakim** wołacz jest równy mianownikowi.

Moje dziecko!
Moje malutkie pisklę!
O, życie!
O, panaceum!

Wołacz a inne przypadki

Dla **rodzaju męskiego** rzeczownik ma formy identyczne jak miejscownik liczby pojedynczej. Regule tej nie podlegają rzeczowniki zakończone na -a oraz kilka wyjątków. W **rodzaju żeńskim** rzeczowniki zakończone na **spółgłoskę** oraz -i mają wołacz równy **dopełniaczowi**. Wołacz rzeczowników **rodzaju nijakiego** jest taki sam jak **mianownik**. Przymiotnik w wołaczu liczby pojedynczej we wszystkich trzech rodzajach jest zawsze równy **mianownikowi**.

Zasady użycia

Wołacza używa się w bezpośrednich zwrotach, w zawołaniach, w funkcji apelu. Dokładniejsze zasady jego użycia są podane na tablicy nr 16.

tab. 16 WOŁACZ O!

l. mn.

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
przymiotnik	– i – y	– e	– e
rzeczownik	– i – y – e – owie	– y k, g – i sz, cz, dz, dż, ż, rz ś, ć, ź, dź, ń, c, l, j – e	– a
przykład	*Drodzy studenci!* *Kochani chłopcy!* *Mili krakowianie!* *Szanowni panowie!*	*Kochane siostry!* *Drogie córki!* *Szanowne panie!*	*Moje zwierzęta!* *Drogie dzieci!*

WOŁACZ l. mn. = MIANOWNIK l. mn.
Drodzy panowie! Drogie panie! Drogie dzieci!

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

WOŁACZ LICZBY MNOGIEJ

VII przypadek zawołanie: *O!*

Wołacz liczby mnogiej we wszystkich rodzajach jest równy mianownikowi liczby mnogiej.

Rodzaj męski

rzeczownik: ***-i***
-y
-e
-owie

przymiotnik: ***-i***
-y

Rodzaj żeński

rzeczownik: ***-y***
-i
-e

przymiotnik: ***-e***

Rodzaj nijaki

rzeczownik: ***-a***

przymiotnik: ***-e***

Zasady użycia

Wołacz to jedyny przypadek, który używany jest niezależnie od reszty zdania. Formy w wołaczu są często dodatkiem i nie wchodzą w związki zależności z innymi częściami mowy. Przypadek ten nie posiada własnego pytania. Występuje w formach ekspresywnych i agresywnych.

a) w bezpośrednich zwrotach *(panie doktorze, pani profesor, Aniu, Pawle, synku)*

b) w powitaniach i pożegnaniach *(Dzień dobry, panie prezesie! Witajcie, moje dzieci! Cześć, Agnieszko! Do widzenia, Piotrze! Pa, mamusiu! Do zobaczenia, Jolu! Dobranoc, córeczko!)*

c) w przywołaniach *(Mamo! Tato! Kochanie! Zosiu! Tadziu!)*

d) w funkcji apelu *(Rodacy! Drodzy Krakowianie! Żołnierze! Szanowni Wyborcy!)*

e) w korespondencji *(Szanowny Panie Profesorze! Szanowna Pani! Szanowni Państwo! Drogi Robercie! Kochana Mamo! Najdroższy Synku! Najukochańsza Córeczko!)*

f) po zaimku osobowym w drugiej osobie liczby pojedynczej i mnogiej *(Ty głuptasie! Ty zdrajco! Wy łobuzy! Wy złodzieje!)*

g) w modlitwach *(Panie Boże! Jezu Chryste! Święty Franciszku! Święta Maryjo!)*

h) w zwrotach poetyckich *(Młodości Utracona! Radości Wielka! O, Śmierci! O, Życie! Pustko! Książko Moja! Miasto Ukochane!)*

Mianownik zamiast wołacza

W mowie potocznej w powitaniach, pożegnaniach i przywołaniach w miejsce wołacza (*Cześć, Agnieszko! Piotrku! Basiu!*) często pojawia się mianownik (*Cześć, Agnieszka! Piotrek! Basia!*). Natomiast w języku oficjalnym, zwłaszcza pisanym, jest to uznawane za błąd.
Sytuacja zamiany wołacza na mianownik ma miejsce jedynie w przypadku izolowanych imion, w pozostałych nadal wołacz to jedyna możliwa forma.

Cześć, moja kochana Agnieszko!
Mój Piotrku!
Mała Basiu!
Tak, szefie.
Oczywiście, panie ministrze.
Szanowny Panie Ministrze! *

* W wypowiedziach pisemnych obowiązują wielkie litery.

tab. 17 RZECZOWNIKI NIEREGULARNE

z poszerzonym tematem

	l. poj.	l. mn.	l. poj.	l. mn.
MIANOWNIK	imię	imiona	zwierzę	zwierzęta
DOPEŁNIACZ	imienia	imion	zwierzęcia	zwierząt
CELOWNIK	imieniu	imionom	zwierzęciu	zwierzętom
BIERNIK	imię	imiona	zwierzę	zwierzęta
NARZĘDNIK	imieniem	imionami	zwierzęciem	zwierzętami
MIEJSCOWNIK	imieniu	imionach	zwierzęciu	zwierzętach
WOŁACZ	imię	imiona	zwierzę	zwierzęta

	l. poj.	l. mn.	l. poj.	l. mn.
MIANOWNIK	książę	książęta	tydzień	tygodnie
DOPEŁNIACZ	księcia	książąt	tygodnia	tygodni
CELOWNIK	księciu	książętom	tygodniowi	tygodniom
BIERNIK	księcia	książęta	tydzień	tygodnie
NARZĘDNIK	księciem	książętami	tygodniem	tygodniami
MIEJSCOWNIK	księciu	książętach	tygodniu	tygodniach
WOŁACZ	książę	książęta	tygodniu	tygodnie

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

rzeczowniki nieregularne

	l. poj.	l. mn.	l. poj.	l. mn.
MIANOWNIK	rok	lata	dzień	dni
DOPEŁNIACZ	roku	lat	dnia	dni
CELOWNIK	rokowi	latom	dniowi	dniom
BIERNIK	rok	lata	dzień	dni
NARZĘDNIK	rokiem	latami	dniem	dniami
MIEJSCOWNIK	roku	latach	dniu	dniach
WOŁACZ	roku	lata	dniu	dni

nieregularna liczba mnoga

	brat	przyjaciel	człowiek	dziecko	ksiądz	pieniądz
MIANOWNIK	bracia	przyjaciele	ludzie	dzieci	księża	pieniądze
DOPEŁNIACZ	braci	przyjaciół	ludzi	dzieci	księży	pieniędzy
CELOWNIK	braciom	przyjaciołom	ludziom	dzieciom	księżom	pieniądzom
BIERNIK	braci	przyjaciół	ludzi	dzieci	księży	pieniądze
NARZĘDNIK	braćmi	przyjaciółmi	ludźmi	dziećmi	księżmi	pieniędzmi
MIEJSCOWNIK	braciach	przyjaciołach	ludziach	dzieciach	księżach	pieniądzach
WOŁACZ	bracia	przyjaciele	ludzie	dzieci	księża	pieniądze

tab. 18 ZAIMKI DZIERŻAWCZE Czyj? Czyja? Czyje?

	r. męski		r. żeński	r. nijaki
MIANOWNIK	**mój**	**mój**	**moja**	**moje**
DOPEŁNIACZ	mojego	mojego	mojej	mojego
CELOWNIK	mojemu	mojemu	mojej	mojemu
BIERNIK	**mojego**	**mój**	moją	moje
NARZĘDNIK	moim	moim	moją	moim
MIEJSCOWNIK	moim	moim	mojej	moim

	r. męski		r. żeński	r. nijaki
MIANOWNIK	**twój**	**twój**	**twoja**	**twoje**
DOPEŁNIACZ	twojego	twojego	twojej	twojego
CELOWNIK	twojemu	twojemu	twojej	twojemu
BIERNIK	**twojego**	**twój**	twoją	twoje
NARZĘDNIK	twoim	twoim	twoją	twoim
MIEJSCOWNIK	twoim	twoim	twojej	twoim

	r. męski		r. żeński	r. nijaki
MIANOWNIK	**nasz**	**nasz**	**nasza**	**nasze**
DOPEŁNIACZ	naszego	naszego	naszej	naszego
CELOWNIK	naszemu	naszemu	naszej	naszemu
BIERNIK	**naszego**	**nasz**	naszą	nasze
NARZĘDNIK	naszym	naszym	naszą	naszym
MIEJSCOWNIK	naszym	naszym	naszej	naszym

	r. męski		r. żeński	r. nijaki
MIANOWNIK	**wasz**	**wasz**	**wasza**	**wasze**
DOPEŁNIACZ	waszego	waszego	waszej	waszego
CELOWNIK	waszemu	waszemu	waszej	waszemu
BIERNIK	**waszego**	**wasz**	waszą	wasze
NARZĘDNIK	waszym	waszym	waszą	waszym
MIEJSCOWNIK	waszym	waszym	waszej	waszym

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

	CZYI? *r. męskoosobowy*			
MIANOWNIK	**moi**	**twoi**	**nasi**	**wasi**
DOPEŁNIACZ	moich	twoich	naszych	waszych
CELOWNIK	moim	twoim	naszym	waszym
BIERNIK	**moich**	**twoich**	**naszych**	**waszych**
NARZĘDNIK	moimi	twoimi	naszymi	waszymi
MIEJSCOWNIK	moich	twoich	naszych	waszych

	CZYJE? *r. niemęskoosobowy*			
MIANOWNIK	**moje**	**twoje**	**nasze**	**wasze**
DOPEŁNIACZ	moich	twoich	naszych	waszych
CELOWNIK	moim	twoim	naszym	waszym
BIERNIK	**moje**	**twoje**	**nasze**	**wasze**
NARZĘDNIK	moimi	twoimi	naszymi	waszymi
MIEJSCOWNIK	moich	twoich	naszych	waszych

Zaimek pytający *czyj? czyja? czyje?* w języku polskim odmienia się przez rodzaje, przypadki i liczbę tak samo jak zaimki dzierżawcze *mój, twój, nasz, wasz*. Natomiast zaimki *jego, jej, ich* zawsze mają tę samą formę (dopełniacza zaimków osobowych).

tab. 19 ZAIMKI OSOBOWE

	ja	ty	on	ona	ono	my	wy	oni	one
MIANOWNIK									
DOPEŁNIACZ	**mnie**	**cię**	**go**	**jej**	**go**	**nas**	**was**	**ich**	**ich**
*		ciebie	niego	niej	niego			nich	nich
**			jego		jego				
CELOWNIK	**mi**	**ci**	**mu**	**jej**	**mu**	**nam**	**wam**	**im**	**im**
*	mnie	tobie	niemu	niej	niemu			nim	nim
**			jemu		jemu				
BIERNIK	**mnie**	**cię**	**go**	**ją**	**je**	**nas**	**was**	**ich**	**je**
*		ciebie	niego	nią	nie			nich	nie
**			jego						
NARZĘDNIK	**mną**	**tobą**	**nim**	**nią**	**nim**	**nami**	**wami**	**nimi**	**nimi**
MIEJSCOWNIK	**mnie**	**tobie**	**nim**	**niej**	**nim**	**nas**	**was**	**nich**	**nich**

Lubię go. / Dziękuję ci. / Dlaczego interesujesz się nimi?

* *Idę do niego. / Prezent dla ciebie. / Czekam na nią. (przyimek)*

** *Jemu nie dam nic. / Kocham tylko jego. / On lubi tylko ciebie. (emfaza)*

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

ZAIMKI OSOBOWE

Zaimki osobowe odmieniają się przez przypadki. W niektórych przypadkach posiadają formę długą i krótką, a czasem dodatkową występującą po przyimkach.
Przykładowo zaimki *ty*, *on*, *ona*, *ono*, *oni*, *one* w **dopełniaczu, celowniku i bierniku**, mają więcej niż jedną formę. Natomiast zaimek *ja* ma dwie formy tylko w celowniku.

- **po przyimku***
  Po przyimkach zaimki *on*, *ona*, *ono*, *oni*, *one* mają specjalną formę, zaczynającą się od litery *n-* (*niego*, *niej*, *nich*). Natomiast zaimek *ty* przyjmuje wtedy długą formę *ciebie* (w bierniku i dopełniaczu) i *tobie* (w celowniku). Zaimek *ja* zwykle występuje tylko w formie długiej, jedynie w celowniku posługuje się on dwoma formami i dlatego należy pamiętać, że po przyimku używamy formy długiej *mnie*.

- **emfaza, początek zdania****
  Jeżeli zaimek *on* i *ty* znajduje się na początku zdania lub w zdaniu jest więcej niż jedno dopełnienie, wtedy używamy długich form: *jego* i *ciebie* (w bierniku i dopełniaczu) lub *jemu* i *tobie* (w celowniku). Tych samych form używamy, kiedy kładziemy na te zaimki emfazę, akcent emocjonalny. Analogicznie zachowuje się zaimek *ja* w celowniku, gdzie w powyższych sytuacjach używamy formy *mnie*.

Biernik

STANDARDOWA ODMIANA	* PO PRZYIMKU	** EMFAZA, POCZĄTEK ZDANIA, WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPEŁNIENIE
Ta nauczycielka lubi: • **mnie** • *cię* • *go* • *ją* • *je* • **nas** • **was** • *ich* • *je*	Aneta czeka na: • **mnie** • *ciebie* • *niego* • *nią* • *nie* • **nas** • **was** • *nich* • *nie*	Aneta kocha tylko *ciebie*! *Ciebie* naprawdę wszyscy lubią! Znam i *ciebie*, i twoją siostrę. Aneta kocha tylko *jego*! *Jego* naprawdę wszyscy lubią! Znam i ją, i *jego*.

Dopełniacz

STANDARDOWA ODMIANA	* PO PRZYIMKU	** EMFAZA, POCZĄTEK ZDANIA, WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPEŁNIENIE
Ta nauczycielka szuka: • **mnie** • *cię* • *go* • *jej* • *go* • **nas** • **was** • *ich* • *ich*	To jest dla: • **mnie** • *ciebie* • *niego* • *niej* • *niego* • **nas** • **was** • *nich* • *nich*	Aneta słucha tylko *ciebie*! *Ciebie* naprawdę nikt nie lubi! Nie widziałem ani *ciebie*, ani twojej siostry. Aneta słucha tylko *jego*! *Jego* naprawdę nikt nie lubi! Nie widziałem ani jej, ani *jego*.

Celownik

STANDARDOWA ODMIANA	* PO PRZYIMKU	** EMFAZA, POCZĄTEK ZDANIA, WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPEŁNIENIE
Smutno: • **mi** • *ci* • *mu* • *jej* • *mu* • **nam** • **wam** • *im* • *im*	Ona jest przeciwko: • **mnie** • *tobie* • *niemu* • *niej* • *niemu* • **nam** • **wam** • *nim* • *nim*	Daj to tylko *mnie*! *Mnie* musicie podziękować. Musicie podziękować i jej, i *mnie*. Daję to tylko *tobie*! *Tobie* musimy podziękować. Musimy podziękować i *tobie*, i jej. Daj to tylko *jemu*! *Jemu* musicie podziękować. Musicie podziękować i jej, i *jemu*.

tab. 20 CZAS TERAŹNIEJSZY

	KONIUGACJA 1 -ę, -esz			KONIUGACJA 2 -ę, -isz / -ysz				KONIUGACJA 3 -m, -sz		
bezokolicznik	**pisać**	**kupować**		**myśleć**		**tańczyć**		**kochać**	**umieć**	
(ja)	pisz	kupuj	-ę	myśl	-ę	tańcz	-ę	kocha	umie	-m
(ty)	pisz	kupuj	-esz	myśl	-isz	tańcz	-ysz	kocha	umie	-sz
on, ona, ono	pisz	kupuj	-e	myśl	-i	tańcz	-y	kocha	umie	-ø
(my)	pisz	kupuj	-emy	myśl	-imy	tańcz	-ymy	kocha	umie	-my
(wy)	pisz	kupuj	-ecie	myśl	-icie	tańcz	-ycie	kocha	umie	-cie
oni, one	pisz	kupuj	-ą	myśl	-ą	tańcz	-ą	kocha	umie	-ją

BYĆ

(ja) jestem	*(my)* jesteśmy		
(ty) jesteś	*(wy)* jesteście		
on	*oni*	są	
ona jest	*one*		
ono			

MIEĆ

(ja) mam	*(my)* mamy		
(ty) masz	*(wy)* macie		
on	*oni*	mają	
ona ma	*one*		
ono			

KONIUGACJE

Typy koniugacji

Czasowniki w języku polskim odmieniają się przez **osoby, liczby, czasy, tryby, strony** i częściowo także przez **rodzaje**. Podstawową formą czasownika jest bezokolicznik, który zwykle ma końcówkę -ć.

W czasie teraźniejszym wyróżniamy trzy **grupy koniugacyjne**: **I -ę, -esz**; **II -ę, -isz / -ysz; III -m, -sz**. Niestety, przynależność do danej grupy nie jest tak oczywista, jak np. w języku włoskim czy hiszpańskim. Nie zawsze po końcówce bezokolicznika możemy określić model koniugacji. Informację tę należy czasem sprawdzić w słowniku.
Odmieniając czasownik należy odciąć końcówkę bezokolicznika i dodać końcówki odpowiedniej koniugacji.

Koniugacja I -ę, -esz

- **alternacje tematu**
  W koniugacji pierwszej temat czasownika często ulega alternacjom. Jednak zawsze temat pierwszej osoby liczby pojedynczej jest równy tematowi trzeciej osoby liczby mnogiej.

pisać		iść		brać	
(ja)	piszę	(ja)	idę	(ja)	biorę
(ty)	piszesz	(ty)	idziesz	(ty)	bierzesz
on/ona/ono	pisze	on/ona/ono	idzie	on/ona/ono	bierze
(my)	piszemy	(my)	idziemy	(my)	bierzemy
(wy)	piszecie	(wy)	idziecie	(wy)	bierzecie
oni/one	piszą	oni/one	idą	oni/one	biorą

- **czasowniki zakończone na *-ować* i *-awać***
  Czasowniki te podlegają alternacjom: ować:uj i awać:aj.

studiować		wstawać	
(ja)	studiuję	(ja)	wstaję
(ty)	studiujesz	(ty)	wstajesz
on/ona/ono	studiuje	on/ona/ono	wstaje
(my)	studiujemy	(my)	wstajemy
(wy)	studiujecie	(wy)	wstajecie
oni/one	studiują	oni/one	wstają

- **czasowniki typu: *pić, bić, myć, żyć***
  W odmianie czasowników jednosylabowych zakończonych na *-ić, -yć* pojawia się spółgłoska *-j*.

pić	
(ja)	pię
(ty)	pijesz
on/ona/ono	pije
(my)	pijemy
(wy)	pijecie
oni/one	piją

- **czasownik móc**
  Czasownik modalny *móc* ma bezokolicznik zakończony na *-c*, w jego temacie zachodzi alternacja g:ż.

móc				
	(ja)	mogę	(my)	możemy
	(ty)	możesz	(wy)	możecie
	on	może	oni	mogą
	ona		one	
	ono			

Koniugacja II -ę, -isz / -ysz

- **dobór końcówek**
  Po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: *-sz, -cz, -dz, -dż, -ż, -rz* używamy końcówek: *-ysz, -y, -ymy, -ycie*. Na przykład: słyszeć, tańczyć, burzyć. Tematy czasowników odmieniających się według wzoru *-ę / -ysz* nie podlegają alternacjom.

słyszeć				
	(ja)	słyszę	(my)	słyszymy
	(ty)	słyszysz	(wy)	słyszycie
	on	słyszy	oni	słyszą
	ona		one	
	ono			

- **alternacje tematu**
  W koniugacji drugiej, podobnie jak w pierwszej, temat czasownika może ulegać alternacjom (dotyczy *-ę / -isz)*. Tutaj również temat pierwszej osoby liczby pojedynczej jest równy tematowi trzeciej osoby liczby mnogiej.

jeździć				stać			
(ja)	jeżdżę	(my)	jeździmy	(ja)	stoję	(my)	stoimy
(ty)	jeździsz	(wy)	jeździcie	(ty)	stoisz	(wy)	stoicie
on	jeździ	oni	jeżdżą	on	stoi	oni	stoją
ona		one		ona		one	
ono				ono			

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na: *-pić, -bić, -wić, -fić, -nić, -mić* zachowują *-i* w pierwszej osobie liczby pojedynczej i trzeciej osobie liczby mnogiej.
Na przykład: kupię*, lubię, mówię, potrafię, uwolnię*, karmię (*formy dokonane)

Koniugacja III -m, -sz

- **dobór końcówek**
  W trzeciej osobie liczby mnogiej niektóre czasowniki przyjmują końcówkę *-dzą*, na przykład *wiedzą, jedzą*.

wiedzieć				
	(ja)	wiem	(my)	wiemy
	(ty)	wiesz	(wy)	wiecie
	on	wie	oni	wiedzą
	ona		one	
	ono			

Niekiedy koniugację III dzieli się na dwie podgrupy ze względu na zakończenie bezokolicznika *-ać* lub *-eć* (czasowniki typu *czytam, czytasz* oraz czasowniki typu *rozumiem, rozumiesz*).

tab. 21 CZAS PRZESZŁY

CZYTAĆ

	r. męski		r. żeński		r. nijaki
(ja)	czytałem	(ja)	czytałam		———
(ty)	czytałeś	(ty)	czytałaś		———
on	czytał	ona	czytała	ono	czytało

	r. męskoosobowy		r. niemęskoosobowy
(my)	czytaliśmy	(my)	czytałyśmy
(wy)	czytaliście	(wy)	czytałyście
oni	czytali	one	czytały

MIEĆ

	r. męski		r. żeński		r. nijaki
(ja)	miałem	(ja)	miałam		———
(ty)	miałeś	(ty)	miałaś		———
on	miał	ona	miała	ono	miało

	r. męskoosobowy		r. niemęskoosobowy
(my)	mieliśmy	(my)	miałyśmy
(wy)	mieliście	(wy)	miałyście
oni	mieli	one	miały

UWAGA ALTERNACJA e:a!

Czasowniki typu *mieć, chcieć, musieć...*

...eć

a — r. męski, l. poj.

a — r. żeński, r. nijaki, l. poj. + l. mn.

krok po kroku Polski

CZAS PRZESZŁY

Czas przeszły czasownika tworzymy odcinając końcówkę bezokolicznika *-ć* i dodając końcówki czasu przeszłego. Większość czasowników w czasie przeszłym ma regularną odmianę, a ich tematy nie podlegają alternacjom.

- **rodzaj czasownika**
  W czasie przeszłym czasownik posiada rodzaj. W liczbie pojedynczej występuje on w trzech rodzajach: męskim, żeńskim i nijakim. Rodzaj nijaki pojawia się jedynie w trzeciej osobie. Natomiast w liczbie mnogiej wyróżniamy rodzaj męskoosobowy, kiedy wykonawcą czynności jest osoba płci męskiej lub grupa osób, w skład której wchodzi przedstawiciel płci męskiej oraz niemęskoosobowy dla pozostałych wykonawców.

- **czasownik *być***
  Czasownik ten w czasie przeszłym ma regularną odmianę.

l. poj.			l. mn.	
r. męski	r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
(ja) byłem	(ja) byłam	-------	(my) byliśmy	(my) byłyśmy
(ty) byłeś	(ty) byłaś	-------	(wy) byliście	(wy) byłyście
on był	ona była	ono było	oni byli	one były

- **czasowniki zakończone na *-eć***
  Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na *-eć* podlegają w czasie przeszłym alternacji e:a. W rodzaju męskim alternacja ta występuje tylko w liczbie pojedynczej, natomiast w żeńskim i nijakim w obu liczbach. Na przykład: chciałem, chciałeś, chciał, chciałam, chciałaś, chciała, chciało, chciałyśmy, chciałyście, chciały.

- **czasowniki nieregularne**
  Czasowniki *jeść* i *iść* mają nieregularną odmianę w czasie przeszłym.

jeść

l. poj.			l. mn.	
r. męski	r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
(ja) jadłem	(ja) jadłam	-------	(my) jedliśmy	(my) jadłyśmy
(ty) jadłeś	(ty) jadłaś	-------	(wy) jedliście	(wy) jadłyście
on jadł	ona jadła	ono jadło	oni jedli	one jadły

iść / pójść

l. poj.			l. mn.	
r. męski	r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
(ja) poszedłem	(ja) poszłam	---------	(my) poszliśmy	(my) poszłyśmy
(ty) poszedłeś	(ty) poszłaś	---------	(wy) poszliście	(wy) poszłyście
on poszedł	ona poszła	ono poszło	oni poszli	one poszły

Uwaga! Czasownika w formie niedokonanej *iść* używamy tylko dla podkreślenia, że czynność trwała długo lub gdy podczas tej czynności zaczęła się druga.

Szliśmy tam przez dwie godziny.
Kiedy szliśmy do kina, spotkaliśmy Ewę.

Normalnie używamy formy dokonanej, czyli czasownika *pójść*.

Poszliśmy do kina.
Czy on poszedł do dentysty?

- **akcent w czasie przeszłym**
  W pierwszej i drugiej osobie liczby mnogiej akcent pada na trzecią sylabę od końca.
  ***by**liśmy, **by**liście, **by**łyśmy, **by**łyście*
  ***chcie**liśmy, **chcie**liście, **chcia**łyśmy, **chcia**łyście*
  *kupo**wa**liśmy, kupo**wa**liście, kupo**wa**łyśmy, kupo**wa**łyście*

Określenia czasowe

Mamy dwa sposoby określania czasu w przeszłości: za pomocą słówka *temu* oraz wyrażenia *w zeszłym*, *w zeszły*, *w zeszłą*..., do których dodajemy inne określenia czasowe.

KIEDY?

(1)	2,3,4	5,6,7, ...	
~~dzień~~ tydzień miesiąc rok	dni tygodn**ie** miesi**ące** lat**a**	dni tygodn**i** miesi**ęcy** lat	*TEMU*

wczoraj, przedwczoraj

w zeszłym	tygodniu miesiącu roku
w zeszły	poniedziałek wtorek czwartek piątek
w zeszłą	środę sobotę niedzielę

w zeszłym = w ostatnim = w ubiegłym

Uwaga! Nie mówimy w języku polskim *dzień temu* tylko *wczoraj*. Natomiast możemy powiedzieć *dwa dni temu* lub *przedwczoraj*.

tab. 22 CZAS PRZYSZŁY ZŁOŻONY

TYP 1

będę	+ BEZOKOLICZNIK	*będę*	+ *czytać*
będziesz		*będziesz*	
będzie		*będzie*	
będziemy		*będziemy*	
będziecie		*będziecie*	
będą		*będą*	

TYP 2

			r. męski	r. żeński	r. nijaki
będę	+ FORMA CZASU PRZESZŁEGO III osoba l. poj.	*będę*	+ *czytał*	+ *czytała*	- - - - - - -
będziesz		*będziesz*	+ *czytał*	+ *czytała*	- - - - - - -
będzie		*będzie*	+ *czytał*	+ *czytała*	+ *czytało*

			r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
będziemy	+ FORMA CZASU PRZESZŁEGO III osoba l. mn.	*będziemy*		
będziecie		*będziecie*	+ *czytali*	+ *czytały*
będą		*będą*		

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

CZAS PRZYSZŁY ZŁOŻONY

Czasu przyszłego złożonego, nazywanego również niedokonanym, używamy, gdy mówimy o zaplanowanych czynnościach, które będą trwały przez określony czas w przyszłości lub będą powtarzały się w czasie. Tworzymy go za pomocą czasownika posiłkowego *być* odmienionego w czasie przyszłym oraz właściwego *czasownika niedokonanego*. Mamy dwa warianty budowy tego czasu, **oba są równoprawne**.

Sposoby tworzenia

- **TYP 1**
  Jest to prostszy w tworzeniu wariant czasu przyszłego niedokonanego, w którym czasownik nazywający czynność pozostaje w bezokoliczniku.

pisać

l. poj.		l. mn.	
będę będziesz będzie	pisać	będziemy będziecie będą	pisać

- **TYP 2**
  To trudniejszy w tworzeniu wariant, gdy odmieniany czasownik podajemy w 3 osobie odpowiednio liczby pojedynczej lub mnogiej, w rodzaju zgodnym z podmiotem zdania. Dzięki temu znamy płeć wykonawcy czynności.

pisać

l. poj.				l. mn.		
	r.m.	r.ż.	r.n.		r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
będę będziesz będzie	pisał	pisała	pisało*	będziemy będziecie będą	pisali	pisały

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: *będzie pisało*

Uwaga

- **czasowniki modalne**
  W przypadku czasowników modalnych: *chcieć*, *móc*, *musieć*, *umieć*, *potrafić*, *woleć*, a także czasownika *iść*, zawsze używamy drugiego wariantu budowy czasu przyszłego. Przykładowo: *będę chciał, będziesz mogła, będzie musiało, będziemy umieli, będziecie potrafiły, będą woleli.*

móc

l. poj.				l. mn.		
	r.m.	r.ż.	r.n.		r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
będę będziesz będzie	mógł	mogła	mogło*	będziemy będziecie będą	mogli	mogły

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: *będzie mogło*

- **czasownik *iść***

l. poj.				l. mn.		
	r.m.	r.ż.	r.n.		r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
będę będziesz będzie	szedł	szła	szło*	będziemy będziecie będą	szli	szły

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: *będzie szło*

- **więcej niż jeden czasownik w zdaniu**
  Jeśli w zdaniu występuje więcej niż jeden czasownik oznaczający czynność, również używamy drugiego wariantu budowy czasu przyszłego.
  Wieczorem będę próbowała skontaktować się z nim jeszcze raz.
  Dzieci będą uczyły się pisać bezwzrokowo na lekcji informatyki.
  Kiedy będziesz zaczynała przygotowywać obiad, zadzwoń do mnie.

Określenia czasowe

Mamy dwa sposoby określania czasu w czasie przyszłym: za pomocą przyimka *za* oraz wyrażenia *w przyszłym*, *w przyszły*, *w przyszłą…*, do których dodajemy inne określenia czasowe.

KIEDY?

	(1)	2,3,4	5,6,7, …
ZA	~~dzień~~ tydzień miesiąc rok	dni tygodn**ie** miesi**ące** lat**a**	dni tygodn**i** miesi**ęcy** lat

jutro, pojutrze

w przyszłym	tygodniu miesiącu roku
w przyszły	poniedziałek wtorek czwartek piątek
w przyszłą	środę sobotę niedzielę

Uwaga! W języku polskim nie mówimy za *jeden dzień* tylko *jutro*. Natomiast możemy powiedzieć *za dwa dni* lub *pojutrze*.

tab. 23 ASPEKT W CZASIE PRZESZŁYM

ASPEKT NIEDOKONANY	ASPEKT DOKONANY
RUTYNA codziennie, zawsze, często, od czasu do czasu, rzadko, co tydzień, ...	**JEDEN RAZ**
*Gdy byłem dzieckiem, codziennie **wstawałem** o 7:00.*	*Wczoraj **wstałem** o 10:00.*
PROCES W CZASIE cały rok, dwa dni, pięć godzin, od pierwszej do drugiej, długo, ...	**MOMENT** bardzo szybko, nagle, ...
*Od pierwszej do drugiej **jadłem** obiad.*	*Szybko **zjadłem** obiad, bo nie miałem czasu.*
AKCJE RÓWNOCZESNE jednocześnie, w tym samym czasie, ... i ..., ...	**AKCJE CHRONOLOGICZNE** najpierw ..., potem ...
***Piliśmy** kawę i **rozmawialiśmy**.*	*Najpierw **wypiliśmy** kawę, a potem **porozmawialiśmy**.*
NIE MA REZULTATU	**JEST REZULTAT**
*Wczoraj **sprzątałam** mieszkanie, ale jeszcze nie jest czysto.*	*Wczoraj **posprzątałam** mieszkanie i nareszcie jest czysto.*

UWAGA: **nie** decydują o aspekcie słowa typu: *wczoraj, w piątek, rok temu, o 20:00, ...*
CZASOWNIKI: ***być, mieć, mieszkać, pracować, studiować*** mają tylko formę niedokonaną.

ASPEKT W CZASIE PRZESZŁYM

W języku polskim istnieje **kategoria aspektu**. Prawie wszystkie czasowniki występują w dwóch formach aspektowych: **niedokonanej** i **dokonanej**. Z aspektem niedokonanym mamy do czynienia w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym. Natomiast aspekt dokonany występuje tylko w czasie przeszłym i przyszłym.

Aspekt niedokonany

W czasie przeszłym **aspektu niedokonanego** używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, trwającej przez jakiś okres; czynności, która nie została skończona (nie przyniosła rezultatu) oraz dla dwóch lub więcej równoczesnych czynności.

Określenia czasu

- **czynność powtarzająca się**

  codziennie, zawsze, zwykle, często, czasem, rzadko, nigdy
  co 5 minut, co trzy godziny, co dwa dni, co tydzień, co miesiąc, co rok
  raz dziennie, dwa razy w tygodniu, trzy razy w miesiącu, pięć razy w roku
  systematycznie, regularnie, ciągle

  *W zeszłym roku **codziennie** uczyłem się polskiego.*
  *Wczoraj czekałem na ważną wiadomość i **co 10 minut** sprawdzałem konto mailowe.*
  *Oni dzwonili do nas **dwa razy w tygodniu.***
  *Ewa **regularnie** chodziła na siłownię.*

- **czynność trwająca przez określony czas**

  (przez) cały dzień, cały tydzień, cały miesiąc, cały rok
  (przez) kilka sekund, pięć minut, kwadrans, dwie godziny
  (przez) całe popołudnie, cały wieczór, całą noc, całą dobę, cały weekend
  (przez) całe lato, całą zimę, cały marzec, cały maj
  od poniedziałku do piątku, od dwunastej do piętnastej
  kiedy byłem dzieckiem, kiedy mieszkałam w Polsce, podczas wakacji
  długo, krótko, przez moment

  ***Cały rok** malował ten obraz.*
  *Tańczyliśmy **przez całą noc**.*
  ***Przez całe lato** jeździłam do pracy rowerem.*
  ***Od pierwszej do drugiej** dzieci grały w szachy.*
  ***Kiedy byliśmy na urlopie**, spacerowaliśmy i czytaliśmy książki.*
  *Wczoraj Piotr bardzo **długo** słuchał muzyki.*

- **czynności równoczesne (niedokonane)**

  jednocześnie, równocześnie, w tym samym czasie
  ..... i ....., ... oraz .....
  kiedy ja ....., on ..... .
  podczas gdy my ....., oni ..... .

  *Wczoraj powtarzaliśmy słownictwo i **jednocześnie** ćwiczyliśmy nową gramatykę.*
  *Gotowałam obiad i (**w tym samym czasie**) słuchałam radia.*
  ***Kiedy ja** gotowałam, on sprzątał.*
  ***Podczas gdy** studenci pisali test, nauczyciel sprawdzał zadania domowe.*

Aspekt dokonany

W czasie przeszłym **aspektu dokonanego** używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, zakończonej (jest widoczny rezultat), a także dla dwóch lub więcej czynności dokonanych następujących po sobie.

Określenia czasu

Określenia czasu dla aspektu dokonanego nie są tak rozbudowane jak dla niedokonanego. Często nie występuje żadne określenie wskazujące na aspekt. Zwykle o aspekcie dokonanym decydują:

- **określenia podkreślające krótkotrwałość czynności lub jej rezultat**

  już, w końcu, nareszcie, wreszcie, nagle, natychmiast, bardzo szybko

  *Wczoraj **nareszcie** skończyłam ten projekt.*
  ***W końcu** to zrobiłeś.*
  *Zjedliśmy **szybko** obiad i poszliśmy na spacer.*

- **określenia wskazujące na czynność jednorazową**

  raz w życiu, jeden raz, tylko raz

  *Spróbowałem **tylko raz** i więcej tego nie zrobię.*
  ***Raz w życiu** zrobiłem coś inaczej niż wszyscy.*

(!) *Nigdy* może również łączyć się z czasownikami dokonanymi.

Nigdy cię nie okłamałem!

tab. 24 ASPEKT W CZASIE PRZYSZŁYM

ASPEKT NIEDOKONANY

być + bezokolicznik
forma czasu przeszłego III os.

RUTYNA
codziennie, zawsze, często, od czasu do czasu, rzadko, co tydzień, ...

*Na wakacjach codziennie **będę wstawać** o 10:00.*

PROCES W CZASIE
cały rok, dwa dni, pięć godzin, od pierwszej do drugiej, długo, ...

*Od pierwszej do drugiej **będę gotować** obiad.*

AKCJE RÓWNOCZESNE
jednocześnie, w tym samym czasie, ... i ..., ...

***Będziemy pić** kawę i **rozmawiać**.*

NIE MA REZULTATU

*Jutro **będę sprzątać** mieszkanie.*

ASPEKT DOKONANY

normalna koniugacja

JEDEN RAZ

*Jutro **wstanę** o 05:00, bo mam samolot.*

MOMENT
bardzo szybko, nagle, ...

*Szybko **ugotuję** obiad, bo szkoda mi czasu.*

AKCJE CHRONOLOGICZNE
najpierw ..., potem ...

*Najpierw **wypijemy** kawę, a potem **porozmawiamy**.*

JEST REZULTAT

*Jutro **posprzątam** całe mieszkanie i nareszcie będzie czysto.*

UWAGA: **nie** decydują o aspekcie słowa typu: *jutro, w piątek, za rok, o 20:00, ...*

ASPEKT W CZASIE PRZYSZŁYM

Aspekt niedokonany

W czasie przyszłym **aspektu niedokonanego** używamy dla wyrażenia czynności, która będzie powtarzać się w czasie, trwać przez jakiś okres; czynności, której rezultat nie będzie widoczny, bo nie zostanie skończona oraz dla dwóch lub więcej równoczesnych czynności niedokonanych.

Określenia czasu

- **czynność powtarzająca się**

codziennie, zawsze, zwykle, często, czasem, rzadko, nigdy
co 5 minut, co trzy godziny, co dwa dni, co tydzień, co miesiąc, co rok
raz dziennie, dwa razy w tygodniu, trzy razy w miesiącu, pięć razy w roku
systematycznie, regularnie, ciągle

***Codziennie** będę wstawać wcześnie rano.*
*Jutro **co 10 minut** będę sprawdzała konto mailowe.*
*Oni będą dzwonili do mnie **dwa razy w tygodniu**.*
*W przyszłym roku **systematycznie** będę uczył się polskiego.*

- **czynność trwająca przez określony czas**

(przez) cały dzień, cały tydzień, cały miesiąc, cały rok
(przez) kilka sekund, pięć minut, kwadrans, dwie godziny
(przez) całe popołudnie, cały wieczór, całą noc, całą dobę, cały weekend
(przez) całe lato, całą zimę, cały marzec, cały maj
od poniedziałku do piątku, od dwunastej do piętnastej
kiedy będę na urlopie, kiedy będę mieszkał w Polsce, podczas wakacji
długo, krótko, przez moment

***Cały rok** będę mieszkać w Polsce.*
***Przez całą noc** będziemy kończyć ten projekt.*
***Przez całe lato** będziesz jeździć do pracy rowerem.*
***Od poniedziałku do piątku** będziecie chodzić do szkoły.*
***Kiedy będziemy na urlopie**, będziemy spacerować i czytać książki.*

- **czynności równoczesne (niedokonane)**

jednocześnie, równocześnie, w tym samym czasie
..... i ....., ... oraz .....
kiedy ja ....., on ..... .
podczas gdy my ....., oni ..... .

*Jutro będziemy powtarzać słownictwo i **jednocześnie** ćwiczyć nową gramatykę.*
*Będę gotować obiad i (**w tym samym czasie**) słuchać radia.*
***Kiedy ja** będę gotowała, ty będziesz sprzątał.*
***Podczas gdy** studenci będą pisali test, nauczyciel będzie sprawdzał zadania.*

Aspekt dokonany

W czasie przyszłym **aspektu dokonanego** używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, którą planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat), a także dla dwóch lub więcej czynności dokonanych następujących po sobie.

Określenia czasu

Określenia czasu dla aspektu dokonanego nie są tak rozbudowane jak dla niedokonanego. Często nie występuje żadne określenie wskazujące na aspekt. Zwykle o aspekcie dokonanym decydują:

- **określenia podkreślające krótkotrwałość czynności lub jej rezultat**

już, w końcu, nareszcie, wreszcie, nagle, natychmiast, bardzo szybko

*Dziś **nareszcie** skończę ten projekt.*
*Mam nadzieję, że **w końcu** to zrobisz.*
*Zjemy **szybko** obiad i pójdziemy na spacer.*

- **określenia wskazujące na czynność jednorazową**

raz w życiu, jeden raz, tylko raz

*Nigdy nie grałem w gry hazardowe. Spróbuję, ale **tylko raz**.*
***Raz w życiu** zrobię coś inaczej niż wszyscy.*

(!) *Nigdy* może również łączyć się z czasownikami dokonanymi.

Nigdy cię nie okłamię!

Aspekt a typ czasu przyszłego

Aspekt odpowiada typowi czasu przyszłego. Czas przyszły złożony wyraża aspekt niedokonany (tworzenie - patrz tab. 21), natomiast czas przyszły prosty – aspekt dokonany. Jego budowa jest identyczna z budową czasu teraźniejszego (końcówki są identyczne), natomiast tworzymy go wyłącznie od czasowników dokonanych, które nie mogą występować w czasie teraźniejszym.

przeczytać				**z**robić			
(ja)	**prze**czytam	(my)	**prze**czytamy	(ja)	**z**robię	(my)	**z**robimy
(ty)	**prze**czytasz	(wy)	**prze**czytacie	(ty)	**z**robisz	(wy)	**z**robicie
on	**prze**czyta	oni	**prze**czytają	on	**z**robi	oni	**z**robią
ona		one		ona		one	
ono				ono			

tab. 25 PODSTAWOWE PARY ASPEKTOWE

CZASOWNIKI NIEDOKONANE	CZASOWNIKI DOKONANE
czekać	poczekać
czytać	przeczytać
dawać	dać
dostawać	dostać
dziękować	podziękować
dzwonić	zadzwonić
gotować	ugotować
iść	pójść
jechać	pojechać
jeść	zjeść
kończyć	skończyć
kupować	kupić
lubić	polubić
myć	umyć
odwiedzać	odwiedzić
otwierać	otworzyć
pamiętać	zapamiętać
pić	wypić
pisać	napisać
płacić	zapłacić
podobać się	spodobać się
pomagać	pomóc
powtarzać	powtórzyć
prosić	poprosić
przepraszać	przeprosić
pytać	spytać
robić	zrobić
rozumieć	zrozumieć
spotykać się	spotkać się
szukać	poszukać
uczyć się	nauczyć się
umawiać się	umówić się
wracać	wrócić
zaczynać	zacząć
zamawiać	zamówić
zamykać	zamknąć
zapraszać	zaprosić
zwiedzać	zwiedzić
zostawać	zostać

NIEREGULARNE PARY ASPEKTOWE

CZASOWNIKI NIEDOKONANE	CZASOWNIKI DOKONANE
brać	wziąć
mówić	powiedzieć
oglądać	obejrzeć
widzieć	zobaczyć
kłaść	położyć
wkładać	włożyć
znajdować	znaleźć

CZASOWNIKI WYSTĘPUJĄCE TYLKO W FORMIE NIEDOKONANEJ

być
mieć
mieszkać
móc
musieć
woleć
pracować
studiować
wiedzieć
znać
żyć

tab. 26 CZASOWNIKI RUCHU 1

	ASPEKT NIEDOKONANY		ASPEKT DOKONANY
	RAZ, TERAZ, ZARAZ	ZAWSZE, ZWYKLE, CZĘSTO	WCZORAJ, JUTRO
	iść idę, idziesz szedłem, szedłeś* będę szedł**	***chodzić*** chodzę, chodzisz chodziłem, chodziłeś będę chodził	***pójść*** ---------- poszedłem, poszedłeś*** pójdę, pójdziesz
	jechać jadę, jedziesz jechałem, jechałeś będę jechał	***jeździć*** jeżdżę, jeździsz jeździłem, jeździłeś będę jeździł	***pojechać*** ---------- pojechałem, pojechałeś pojadę, pojedziesz
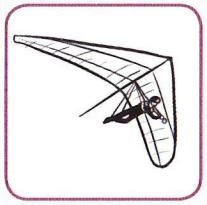	***lecieć*** lecę, lecisz leciałem, leciałeś będę leciał	***latać*** latam, latasz latałem, latałeś będę latał	***polecieć*** ---------- poleciałem, poleciałeś polecę, polecisz
	płynąć płynę, płyniesz płynąłem, płynąłeś będę płynął	***pływać*** pływam, pływasz pływałem, pływałeś będę pływał	***popłynąć*** ---------- popłynąłem, popłynąłeś popłynę, popłyniesz

dziś →
wczoraj →
jutro →

Uwaga na formy rodzaju żeńskiego: *szłam, szłaś / **będę szła / ***poszłam, poszłaś

CZASOWNIKI RUCHU 1

Czasowniki ruchu to osobna grupa, której wspólną cechą, oprócz semantycznej, jest istnienie trzech form każdego czasownika: niedokonanej, dokonanej i iteratywnej oznaczającej powtarzalność, wielokrotność danej czynności.
Do najczęściej używanych czasowników ruchu należą *iść*, *chodzić*, *pójść* i *jechać*, *jeździć*, *pojechać* oraz te, które zostały utworzone na ich bazie.

iść, chodzić, pójść

Czasowników tych używamy, kiedy mówimy o poruszaniu się pieszo, a także gdy mówimy o ogólnych atrakcjach: kinie, teatrze, filharmonii, imprezie itd. (*idę do kina, często chodzimy do teatru, pójdę na koncert*). *Iść* i *chodzić* to formy niedokonane, a *pójść* ma aspekt dokonany.

- **iść**
  Formy tej używamy dla czynności jednorazowej niedokonanej lub takiej, która odbywa się teraz albo odbędzie się w najbliższej przyszłości.

  Dziś idę do szkoły razem z siostrą.
  Nie mogę teraz rozmawiać, bo idę ruchliwą ulicą i nic nie słyszę.
  Po południu idę odwiedzić chorą koleżankę.

- **chodzić**
  Formy tej używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, rutynowej. Często występuje ona z określeniami czasu: *zawsze, zwykle, … nigdy*.

  Ona chodzi do szkoły podstawowej.
  On codziennie chodzi na spacer.
  Nigdy tam nie chodzę.

- **pójść**
  Formy dokonanej używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, którą zakończyliśmy lub planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat).

  Tato poszedł do sklepu i kupił chleb.
  Pójdziemy do znajomych, wrócimy przed północą.
  Pójdę do biblioteki i wypożyczę tę książkę.

jechać, jeździć, pojechać

Czasowników tych używamy, kiedy mówimy o poruszaniu się za pomocą środków transportu lub gdy cel naszej drogi jest odległy (*jadę do Gdańska, jedziemy w daleką podróż*). *Jechać* i *jeździć* to formy niedokonane, a *pojechać* ma aspekt dokonany.

- **jechać**
  Formy tej używamy dla czynności jednorazowej lub takiej, która odbywa się teraz albo ma mieć miejsce w najbliższej przyszłości.

  Dziś jadę do szkoły tramwajem.
  Nie mogę teraz rozmawiać, bo jadę pociągiem i nic nie słyszę.
  Jadę w weekend w góry.

- **jeździć**
  Formy tej używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, rutynowej. Często występuje ona z określeniami czasu: *zawsze, zwykle… nigdy.*

  W wakacje jeździmy na wieś.
  Zwykle jeżdżę do szkoły autobusem.

- **pojechać**
  Formy dokonanej używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, którą zakończyliśmy lub planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat).

  Pojechałem do Warszawy i obejrzałem tę wystawę.
  Pojedziemy na wakacje i wrócimy wypoczęci.

lecieć, latać, polecieć

Czasowniki te oznaczają poruszanie się w powietrzu. Mogą odnosić się do ptaków, owadów lub ludzi, którzy poruszają się za pomocą środków transportu (*samolotem, helikopterem, lotnią, balonem itd.*). W mowie potocznej czasowniki te są używane, kiedy ktoś lub coś szybko się porusza, idzie lub biegnie. Zasady ich użycia są analogiczne do omówionych już zasad stosowania czasowników: *iść, chodzić, pójść*.

Muszę wyłączyć komórkę, bo lecę samolotem.
On często lata tanimi liniami i korzysta z różnych promocji.
Może kiedyś polecimy do Ameryki.
Lecę do domu, bo jest bardzo późno.

płynąć, pływać, popłynąć

Czasowniki te oznaczają poruszanie się po wodzie. Odnoszą się zarówno do fizycznego wykonywania czynności pływania, jak i poruszania się za pomocą środków transportu (*statkiem, promem, jachtem, łódką itd.*). Używamy ich analogicznie do czasowników: *iść, chodzić, pójść*.

Płyniemy jachtem przez Kanał Augustowski.
Uwielbiam pływać w morzu.
Jutro popłynę na drugi brzeg jeziora.

tab. 27 CZASOWNIKI RUCHU 2

wchodzić

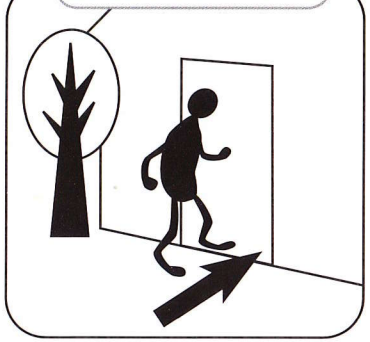

wychodzić

wchodzić

schodzić

przychodzić

podchodzić

dochodzić

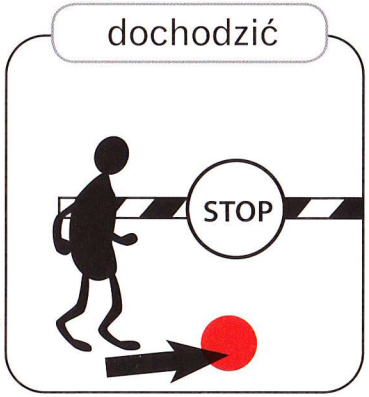

odchodzić

przechodzić

obchodzić

rozchodzić się

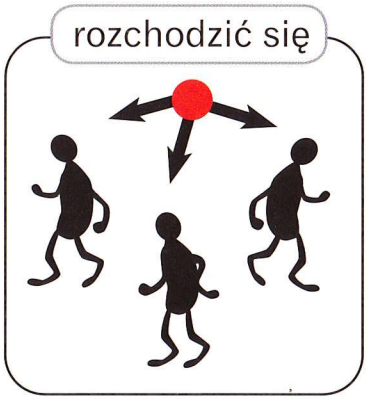

nadchodzić

krok po kroku

Polski

CZASOWNIKI RUCHU 2

Czasowniki ruchu tworzone na bazie *iść*

Czasowniki te budujemy zawsze według tej samej reguły. Dodajemy odpowiedni prefiks do podstawowej odmiany *iść*, przy czym zawsze następuje alternacja i:**j**.

idę idziesz idzie idziemy idziecie idą	⇨ prefiks +	...jdę ...jdziesz ...jdzie ...jdziemy ...jdziecie ...jdą

pójść	wyjść	wejść	zejść	przyjść	przejść	dojść
pójdę	wyjdę	wejdę	zejdę	przyjdę	przejdę	dojdę
pójdziesz	wyjdziesz	wejdziesz	zejdziesz	przyjdziesz	przejdziesz	dojdziesz
pójdzie	wyjdzie	wejdzie	zejdzie	przyjdzie	przejdzie	dojdzie
pójdziemy	wyjdziemy	wejdziemy	zejdziemy	przyjdziemy	przejdziemy	dojdziemy
pójdziecie	wyjdziecie	wejdziecie	zejdziecie	przyjdziecie	przejdziecie	dojdziecie
pójdą	wyjdą	wejdą	zejdą	przyjdą	przejdą	dojdą

Czas przeszły tych czasowników tworzymy na bazie nieregularnej formy przeszłej czasownika *iść*. Uwaga na redukcję -*e* w rodzaju męskim w liczbie pojedynczej.

pójść	**po**		**po**			
wyjść	**wy**		**wy**			
wejść	**w**		**we**			
zejść	**z**	l. poj.	**ze**	l. poj.	l. mn.	l. mn.
przyjść	**przy**	szedłem	**przy**	szłam	szliśmy	szłyśmy
przejść	**prze**	szedłeś	**prze**	szłaś	szliście	szłyście
dojść	**do**	szedł	**do**	szła	szli	szły
odejść	**od**		**ode**			
podejść	**pod**		**pode**			
rozejść	**roz**		**roze**			
nadejść	**nad**		**nade**			

Czasowniki ruchu tworzone na bazie *chodzić*

Czasowniki te tworzymy bardzo regularnie, dodając do podstawowej odmiany *chodzić* odpowiedni prefiks. Czas przeszły tworzymy od nich standardowo (*wychodziłem itd.*).

wychodzić	wchodzić	dochodzić	schodzić	przychodzić	przechodzić
wychodzę	**w**chodzę	**do**chodzę	**s**chodzę	**przy**chodzę	**prze**chodzę
wychodzisz	**w**chodzisz	**do**chodzisz	**s**chodzisz	**przy**chodzisz	**prze**chodzisz
wychodzi	**w**chodzi	**do**chodzi	**s**chodzi	**przy**chodzi	**prze**chodzi
wychodzimy	**w**chodzimy	**do**chodzimy	**s**chodzimy	**przy**chodzimy	**prze**chodzimy
wychodzicie	**w**chodzicie	**do**chodzicie	**s**chodzicie	**przy**chodzicie	**prze**chodzicie
wychodzą	**w**chodzą	**do**chodzą	**s**chodzą	**przy**chodzą	**prze**chodzą

Ruch bez określonego kierunku

Jeżeli ruch nie odbywa się w określonym kierunku, to używamy formy iteratywnej czasownika, która to forma tutaj nie oznacza powtarzalności. Interesujące jest, że w przypadku form wyrażających ruch bezkierunkowy, możemy utworzyć od nich osobny aspekt dokonany.

Agnieszka chodzi po Starym Mieście i robi zdjęcia.
Agnieszka pochodziła po Starym Mieście i zrobiła ładne zdjęcia.
Jutro pochodzę po sklepach, żeby kupić ojcu prezent.

Dzieci biegają po parku.
Dzieci pobiegały po parku i wróciły do domu.
Niech dzieci pobiegają po ogrodzie przed kolacją.

Adaś jeździ na rowerze przed domem.
Adaś pojeździł na rowerze, a potem z apetytem zjadł obiad.
W weekend Marek pojeździ po okolicy, może znajdzie jakiś dom na sprzedaż.

Dorota pływa w jeziorze.
Dorota popływała w jeziorze, a teraz opala się na brzegu.
Skończyła się burza, idę popływać w jeziorze.

tab. 28 TRYB ROZKAZUJĄCY

			PRZYKŁAD	
KONIUGACJA 1 **-ę, -esz**	*regularnie*	*piszesz → pisz!*	----------	*pisz**my**!*
	alternacje	*wytrzesz → wytrz-esz → wytrz+yj!*	*pisz!*	*pisz**cie**!*
		weźmiesz → weźmi-esz → weź!	***niech** pisze!*	***niech** piszą!*
		zadajesz → zadaj-esz → zadawaj!		
KONIUGACJA 2 **-ę, -isz / -ysz**	*regularnie*	*mówisz → mów!*	----------	*mów**my**!*
	alternacje	*chodzisz → chodz-isz → chodź!*	*mów!*	*mów**cie**!*
		robisz → rob-isz → rób!	***niech** mówi!*	***niech** mówią!*
		zapomnisz → zapomn-isz → zapomn+ij!		
KONIUGACJA 3 **-m, -sz**	*regularnie*	*czytaj-ą → czytaj!*	----------	*czytaj**my**!*
			czytaj!	*czytaj**cie**!*
			***niech** czyta!*	***niech** czytają!*

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

TRYB ROZKAZUJĄCY

Tryb rozkazujący wyraża **polecenie, rozkaz, zakaz, życzenie** lub **prośbę**.
Tworzymy go od czasowników dokonanych i niedokonanych.

- **funkcje**

polecenie	*Otwórzcie książki na stronie 34.*
nakaz	*Niech pan to zrobi natychmiast!*
zakaz	*Niech pani nie parkuje tutaj!*
życzenie	*Wypoczywajcie i bawcie się dobrze!*
prośba	*Zostań ze mną!*
apel	*Chrońmy środowisko!*

- **tworzenie**

Bazą dla form trybu rozkazującego jest **temat czasu teraźniejszego**. Dla czasowników z **I** i **II koniugacji** (*-ę, -esz; -ę, -isz/-ysz*) temat znajdujemy po odcięciu końcówki **2 osoby liczby pojedynczej**. Natomiast dla czasowników **III koniugacji** (*-m, -sz*) po odcięciu końcówki **3 osoby liczby mnogiej**. Formy trybu rozkazującego tworzymy dla wszystkich osób z wyjątkiem pierwszej osoby liczby pojedynczej.

- **końcówki**

----------	-my
ø, -ij/-yj	-cie
niech + 3 os. l. poj.	niech + 3 os. l. mn.

Druga osoba liczby pojedynczej trybu rozkazującego jest równa tematowi, czyli ma końcówkę zerową **-ø**. Czasem po niektórych grupach spółgłoskowych może się pojawić końcówka ***-ij*** / ***-yj***.

I i II koniugacja: *piszø, tańczø, zapomnij, umyj*
III koniugacja: *kochajø, umiejø*

Pierwszą osobę liczby mnogiej tworzymy przez dodanie do formy 2 os. l. poj. końcówki ***-my***.

piszmy, kochajmy, zapomnijmy

Drugą osobę liczby mnogiej tworzymy przez dodanie do formy 2 os. l. poj. końcówki ***-cie.***

piszcie, kochajcie, zapomnijcie

Trzecią osobę liczby pojedynczej i **mnogiej** tworzymy przez dodanie partykuły ***niech*** do standardowej formy czasownika w tych osobach.

niech pan pisze, niech pan zapomni
niech państwo piszą, niech państwo zapomną

Niekiedy za pomocą partykuły *niech* tworzy się również formę **pierwszej osoby liczby pojedynczej**. Robi się to zazwyczaj w celach stylistycznych (*Niech ja go tylko spotkam!*).

- **alternacje**

o:ó	robisz - rób	si:ś	prosisz - proś
	stoisz - stój	zi:ź	wozisz - woź
ci:ć	płacisz - płać	ni:ń	płyniesz - płyń
dzi:dź	chodzisz - chodź		

Mimo odcięcia końcówki *-isz*, spółgłoski palatalne nadal zostają miękkie i dlatego w zapisie musi pojawić się zmiękczenie (*ć, dź, ś, ź, ń*). Jeśli po odcięciu innej końcówki na końcu słowa po spółgłosce palatalnej zostaje *-i*, to również musimy ją zapisać w formie krótkiej (*płyniesz - płyń*) lub dodać -j (*biegniesz - biegnij*). Czasem temat czasownika ulega poszerzeniu (*zadajesz – zadawaj*) lub redukcji (*weźmiesz - weź*).

- **formy fakultatywne**

Zdarza się, że czasownik ma dwie formy oboczne trybu rozkazującego.

spojrzyj - spójrz
napełnij - napełń

- **formy przeczące**

Po przeczeniu w trybie rozkazującym zwykle używamy form niedokonanych czasownika.

Zrób to!	→	*Nie rób tego!*
Kup te jabłka!	→	*Nie kupuj tych jabłek!*
Zamknijcie okno!	→	*Nie zamykajcie okna!*
Niech pani to otworzy!	→	*Niech pani tego nie otwiera!*

Uwaga

- Tryb rozkazujący jest bezpośredni i przez to może brzmieć dość niegrzecznie. Dlatego w sytuacjach oficjalnych lepiej używać formy grzecznościowej *proszę + bezokolicznik* lub formy trybu rozkazującego złagodzić przez dodanie *proszę*.

Niech pan otworzy okno!	→	*Proszę otworzyć okno!*
Niech pani siada!	→	*Proszę usiąść!*
Niech państwo zaczekają!	→	*Proszę zaczekać!*

- Kiedy w trybie rozkazującym dla wyrażenia nakazu używamy czasownika niedokonanego, w niektórych sytuacjach może to sygnalizować zniecierpliwienie nadawcy i być traktowane jako ponaglanie adresata.

Otwieraj okno! *Zamykaj te drzwi!* *Kupuj ten chleb!*

- Formy neutralne to formy dokonane.

Otwórz okno! *Zamknij drzwi!* *Kup chleb!*

tab. 29 TRYB WARUNKOWY

BYĆ

r. męski		r. żeński		r. nijaki	
był**bym**	byli**byśmy**	była**bym**	były**byśmy**	----------	były**byśmy**
był**byś**	byli**byście**	była**byś**	były**byście**	----------	były**byście**
był**by**	byli**by**	była**by**	były**by**	było**by**	były**by**

MÓC

r. męski		r. żeński		r. nijaki	
mógł**bym**	mogli**byśmy**	mogła**bym**	mogły**byśmy**	----------	mogły**byśmy**
mógł**byś**	mogli**byście**	mogła**byś**	mogły**byście**	----------	mogły**byście**
mógł**by**	mogli**by**	mogła**by**	mogły**by**	mogło**by**	mogły**by**

CHCIEĆ

r. męski		r. żeński		r. nijaki	
chciał**bym**	chcieli**byśmy**	chciała**bym**	chciały**byśmy**	----------	chciały**byśmy**
chciał**byś**	chcieli**byście**	chciała**byś**	chciały**byście**	----------	chciały**byście**
chciał**by**	chcieli**by**	chciała**by**	chciały**by**	chciało**by**	chciały**by**

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku
Polski

TRYB WARUNKOWY

Tryb warunkowy, zwany inaczej przypuszczającym, mówi o czynności hipotetycznie możliwej, wyraża prośbę, życzenie. Służy do wypowiadania hipotez i przypuszczeń, a także do budowy zdań warunkowych. Tworzymy go od czasowników niedokonanych i dokonanych.

- **funkcje**

prośba	*Czy mógłby mi pan pomóc? Chciałabym kupić bilet.*
życzenie	*Chciałbym pojechać w daleką podróż.*
złagodzony rozkaz	*Zrobiłbyś porządek w pokoju!*
wątpliwość	*Umiałbyś to zrobić?*
hipotezy i przypuszczenia	*Napisałabym ten test lepiej niż ty.*
możliwość	*Myślę, że mógłbym to zrobić.*
sugestia	*Mógłbyś wreszcie skończyć ten projekt.*
tworzenie zdań warunkowych	*Gdybym wygrał ten konkurs, pojechałbym do Paryża.*
	Zadzwoniłbym, gdybym nie zgubił komórki.
	Aby rozpocząć pracę w naszej firmie, musiałby pan przejść miesięczne szkolenie.

- **tworzenie**
  Bazą dla trybu warunkowego jest forma **3 osoby liczby pojedynczej** bądź **mnogiej czasu przeszłego**, do których dodajemy odmienioną partykułę ***by***. Formy trybu przypuszczającego tworzymy dla wszystkich osób.

- **końcówki**

(ja)	bym	(my)	byśmy
(ty)	byś	(wy)	byście
on/ona /ono	by	oni/one	by

- **partykuła *by*** może występować samodzielnie, stawiamy ją wówczas przed czasownikiem i piszemy osobno.

  *Chętnie **bym** kupił nowy samochód.*
  *Czy wy **byście** chcieli pojechać z nami?*
  *Ty **byś** na pewno to zrobił lepiej!*

- **spójniki**
  Partykułę *by* łączy się również ze spójnikami, piszemy ją wówczas łącznie (*gdybym, jeślibyś, jeżeliby, jakbyśmy*).

  Gdybym miała samochód, to nie musiałabym chodzić na piechotę.
  Jeślibyśmy zdążyli na autobus, nie musielibyśmy jechać taksówką.
  Jeżelibyś przyszedł wcześniej, dostałbyś deser.
  Jakbyście zrobili zadanie domowe, nie mielibyście problemu.

  Wszystkie powyższe zdania można również przekształcić.

  *Jeśli **miałabym** samochód, to nie musiałabym chodzić na piechotę.*
  *Jeśli **zdążylibyśmy** na autobus, nie musielibyśmy jechać taksówką.*
  *Jeżeli **przyszedłbyś** wcześniej, dostałbyś deser.*
  ***Jak zrobilibyście** zadanie domowe, nie mielibyście problemu.*

- **formy nieosobowe**
  W połączeniach z formami nieosobowymi partykułę *by* piszemy osobno.

  można by
  trzeba by
  warto by

- **akcent**
  Ponieważ partykuła *by* w połączeniu z czasownikiem jest **nieakcentowana**, to w trybie przypuszczającym akcent może padać na **trzecią** lub nawet **czwartą sylabę** od końca.

  akcent na trzecią sylabę:

(ja)	*na**pi**sałbym, prze**czy**tałbym, napi**sa**łabym, przeczy**ta**łabym*
(ty)	*__ku__piłbyś, zro__zu__miałbyś, ku__pi__łabyś, zrozu__mia__łabyś*
(on)	*o__bej__rzałby, za__mó__wiłby*
(ona, ono)	*obej__rza__łaby, zamó__wi__łaby, obej__rza__łoby, zamó__wi__łoby*
(oni, one)	*__mog__liby, zro__bi__liby, __mog__łyby, zro__bi__łyby*

  akcent na czwartą sylabę:

(my)	*__chcie__libyśmy, powtó__rzy__libyśmy, __chcia__łybyśmy, powtó__rzy__łybyśmy*
(wy)	*otwo__rzy__libyście, pocze__ka__libyście, otwo__rzy__łybyście, pocze__ka__łybyście*

Formy grzecznościowe

Formy trybu przypuszczającego są używane w zwrotach grzecznościowych. Prośby możemy formułować na wiele sposobów, nie tylko przy użyciu czasowników modalnych. Sama forma trybu warunkowego sprawia, że wypowiedź jest grzeczna.

Czy mógłby pan zamknąć okno?
Czy mogłaby pani powtórzyć?
Mógłbyś mi to podać?
Mogłabyś zadzwonić później?
Chciałbym zarezerwować pokój.
Chcielibyśmy prosić o pomoc.
Czy byłby pan tak uprzejmy i skasował mi bilet.
Czy byłaby pani tak miła i pomogła mi.
Zrobiłbyś coś dla mnie?
Kupilibyście chleb?
Pomogłabyś mi z tym zadaniem?
Odwiedziłabyś babcię?

tab. 30 PRZYIMKI STATYCZNE

+ MIEJSCOWNIK

na
na stole

w
w butelce

przy
przy lampie

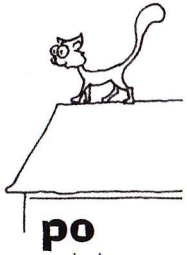

po
po dachu

+ NARZĘDNIK

przed
przed domem

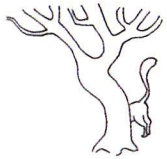

za
za drzewem

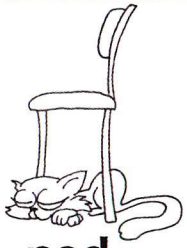

pod
pod krzesłem

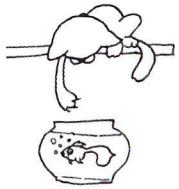

nad
nad rybką

między
między butelkami

+ DOPEŁNIACZ

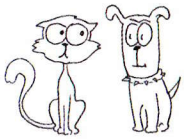

obok=koło
obok siebie / kot koło psa

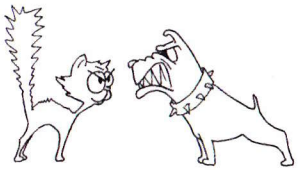

na wprost
na wprost siebie

naprzeciwko
kot naprzeciwko psa

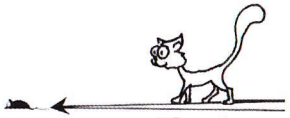

wzdłuż
wzdłuż linii

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

PRZYIMKI STATYCZNE

Przyimki statyczne określają położenie osoby lub przedmiotu, łączą się z **miejscownikiem**, **narzędnikiem** lub **dopełniaczem**.

Pytania

Przyimki statyczne łączą się z pytaniem *gdzie?* oraz z pytaniami przypadków, z którymi wchodzą w związek.

gdzie? na czym? w czym? przy czym? po czym?	*Gdzie mieszkacie?* *Na czym leży książka?* *W czym pijesz herbatę?* *Przy czym siedzi pies?* *Po czym spaceruje kot?*	MIEJSCOWNIK
przed czym? za czym? nad czym? pod czym? między czym?	*Przed czym stoisz?* *Za czym siedziało dziecko?* *Nad czym wisi lampa?* *Pod czym śpi kot?* *Między czym a czym stoi fotel?*	NARZĘDNIK
obok czego? koło czego? naprzeciwko czego? na wprost czego? wzdłuż czego?	*Obok czego zaparkowałeś?* *Koło czego wisi plakat?* *Naprzeciwko czego jest kawiarnia?* *Na wprost czego są drzwi?* *Wzdłuż czego stoi regał?*	DOPEŁNIACZ

Wszystkie te pytania mogą występować również z zaimkiem *kto*.

Przy kim zatrzymał się profesor?
Przed kim stoisz?
Między kim a kim siedziałaś w kinie?
Obok kogo siedziałaś na egzaminie?
Naprzeciwko kogo stoi Marcin?
U kogo była Ewa?

- **obok, koło**
  Przyimki *obok* i *koło* mają identyczne znaczenie. Często zamiast tych przyimków używamy przysłówków: *blisko*, *niedaleko*.

- **na wprost, naprzeciwko**
  Przyimki *na wprost* i *naprzeciwko* również mają bardzo zbliżone znaczenie, ale należy pamiętać, że *na wprost* zwykle występuje w funkcji przyimka dynamicznego.
  Usiądź na wprost mnie.

  Tylko w nielicznych kontekstach przyimek *na wprost*, występuje w funkcji przyimka statycznego.
  Łazienka jest na wprost.
  Zawodnicy stoją na wprost siebie.
  Najczęściej dla określenia położenia używamy przyimka *naprzeciwko*.

- **u**
  Przyimka *u* używamy, kiedy informujemy, że ktoś lub coś znajduje się u innej osoby. Łączy się on z dopełniaczem. Stosujemy go również, gdy mówimy o punktach usługowych, w których nazwie jest osoba wykonująca usługę (u szewca, u optyka). Przyimek *u* często jest wykorzystywany w nazwach restauracji, kawiarni czy sklepów, oznacza wtedy zwykle imię właściciela.
  Byliśmy na obiedzie u rodziców.
  W Łodzi nocowałam u koleżanki.
  Byłam u krawca skrócić spodnie.
  W barze „U Babci Maliny" są najlepsze obiady.

- **wygłosowe *e***
  Niektóre przyimki mają dwie formy. Kiedy słowo po przyimku zaczyna się od grupy spółgłoskowej, do przyimka dodajemy *e*, które ułatwia wymowę. Najczęściej formy te występują przed zaimkiem osobowym.

we	*we mnie, we Francji*
nade	*nade mną*
pode	*pode mną*
przede	*przede mną, przede wszystkim*

Przykłady

na*, *w*, *przy*, *po + MIEJSCOWNIK	***przed*, *za*, *nad*, *pod*, *między*** + NARZĘDNIK	***obok*, *koło*, *naprzeciwko*, *na wprost*, *wzdłuż*, *u*** + DOPEŁNIACZ
Książka leży *na stole*. Jestem *na basenie*. Spotkaliśmy się *na kawie*. Tańczyliśmy *na imprezie*.	Auto jest *przed domem*. Stałam *przed panem*. Usiadł *przede mną*.	Kościół jest *obok poczty*. Mogę usiąść *obok ciebie*? Pies śpi *obok kota*.
Mieszkamy *we Francji*. Byli *w domu*. Spotkałam go *w górach*. Ubrania wiszą *w szafie*.	Ogród jest *za domem*. But leżał *za kanapą*. Lampa wisi *nad stołem*. Samolot leciał *nad górami*.	Kot śpi *koło psa*. Dzieci bawią się *koło domu*. Mieszkam *naprzeciwko kościoła*.
Student stoi *przy tablicy*. Krzesło stoi *przy biurku*. *Przy domu* rosną róże. Siedział *przy mnie*.	Pies śpi *pod stołem*. Gazeta leżała *pod drzwiami*.	*Naprzeciwko banku* zbudowano hotel. Siedzę *na wprost ciebie*. Stał *na wprost drzwi*.
Kot chodzi *po dachu*. Dzieci biegają *po parku*. Auta jeżdżą *po ulicy*. Nie skacz *po mnie*!	Okulary leżą *między książkami*. Dziecko stało *między ojcem a matką*.	Dzieci siedzą *wzdłuż ściany*. Domy stoją *wzdłuż drogi*. Byłam *u Adama*. Mieszkam *u babci*.

tab. 31 PRZYIMKI STATYCZNE I DYNAMICZNE

	DOKĄD?	GDZIE?	SKĄD?
MIASTO KRAJ BUDYNEK	do + DOPEŁNIACZ do Warszawy do Polski do kina	w + MIEJSCOWNIK w Warszawie w Polsce w kinie	z + DOPEŁNIACZ z Warszawy z Polski z kina
GÓRY	w + BIERNIK w Tatry	w + MIEJSCOWNIK w Tatrach	z + DOPEŁNIACZ z Tatr
WODA	nad + BIERNIK nad rzekę	nad + NARZĘDNIK nad rzeką	znad + DOPEŁNIACZ znad rzeki
PLAC WYSPA WYDARZENIE	na + BIERNIK na rynek na Kretę na spotkanie	na + MIEJSCOWNIK na rynku na Krecie na spotkaniu	z + DOPEŁNIACZ z rynku z Krety ze spotkania

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

PRZYIMKI DYNAMICZNE

Przyimki dynamiczne łączą się z czasownikami ruchu i wskazują nie tylko na miejsce, ale również na kierunek ruchu lub jego cel. Przyimki dynamiczne łączą się z biernikiem, dopełniaczem i celownikiem (celownik występuje po przyimkach *ku*, *naprzeciw*, które używane są bardzo rzadko, spotkać je można w języku literackim).

Pytania

Przyimki dynamiczne łączą się z pytaniem *dokąd?*, *skąd?* oraz z pytaniami przypadków, z którymi wchodzą w związek.

na co?	*Na co idziecie do teatru?*	BIERNIK
w co?	*W co włożyć te kwiaty?*	
po co?	*Po co poszedłeś do kiosku?*	
przez co?	*Przez co przechodzi staruszka?*	
za co?	*Za co wszedł kot?*	
przed co?	*Przed co wybiegł zawodnik?*	
nad co?	*Nad co nadleciał samolot?*	
pod co?	*Pod co wpadła piłka?*	
między co?	*Między co wbiegł policjant?*	
do czego?	*Do czego spakować te rzeczy?*	DOPEŁNIACZ
z czego?	*Z czego spadłeś?*	
od czego?	*Od czego oderwał się guzik?*	
znad czego?	*Znad czego wrócili?*	
sprzed czego?	*Sprzed czego odjechał autobus?*	
zza czego?	*Zza czego wyjechała taksówka?*	
spod czego?	*Spod czego wyszedł kot?*	
ku czemu?	*Ku czemu biegło dziecko?*	CELOWNIK
naprzeciw czemu?	*Naprzeciw czemu wyszedł ojciec?*	

Pytania te mogą występować również z zaimkiem *kto*.

w kogo?	*W kogo wpadłeś?*
po kogo?	*Po kogo poszedłeś do szkoły?*
przez kogo?	*Przez kogo przeskoczyłeś?*
przed kogo?	*Przed kogo wybiegł zawodnik?*
między kogo?	*Między kogo wbiegł policjant?*
do kogo?	*Do kogo idziesz na imieniny?*
od kogo?	*Od kogo wracasz?*
naprzeciw komu?	*Naprzeciw komu wyszedł ojciec?*

- **wygłosowe *e***

Niektóre przyimki mają dwie formy. Kiedy słowo po przyimku zaczyna się od grupy spółgłoskowej, do przyimka dodajemy *e*, które ułatwia wymowę. Najczęściej formy te występują przed zaimkiem osobowym.

ze	*ze mnie, ze Szwajcarii*
nade	*nade mnie, nade wszystko*
pode	*pode mnie*
przede	*przede mnie*

Przykłady

na*, *w*, *po*, *przez*, *za*, *przed*, *nad*, *pod*, *między + BIERNIK	***do*, *z*, *od*, *znad*, *sprzed*, *zza*, *spod*** + DOPEŁNIACZ
Idę *na pocztę*. Przyjdziesz *na spotkanie*?	Jadę *do Krakowa*. Jedziemy *do Hiszpanii*.
Jadę *w góry*.	Wracam *z Warszawy*. Ona wraca *ze szkoły*.
Pójdziesz *po chleb*? Proszę zadzwonić *po lekarza*.	Angela wraca *od Karoliny*. Odszedł *od drzwi*.
Proszę przejść *przez ulicę*.	Wracamy *znad morza*.
Proszę podjechać *przed / za dom*.	Grupa rusza *sprzed pomnika*.
Jedziemy *nad morze*. Poszli na spacer *nad rzekę*.	Karetka *wyjechała zza zakrętu*. Dziecko *wyjrzało zza matki*.
Proszę włożyć to *pod spód*.	Wyjął kotka *spod kurtki*. Kot wyszedł *spod kanapy*.
Włóż tę kartkę *między książkę a zeszyt*.	

Przyimki statyczne a dynamiczne

Dokąd? (idę, jadę...)		**Gdzie?** (jestem...)		**Skąd?** (wracam...)	
na film *na targ* *na pocztę* *w góry*	+B.	*na filmie* *na targu* *na poczcie* *w górach*	+Msc.	*z filmu* *z targu* *z poczty* *z gór*	+D.
do Afryki *do szkoły* *do tablicy*	+D.	*w Afryce* *w szkole* *przy tablicy*	+Msc.	*z Afryki* *ze szkoły* *od tablicy*	+D.
nad jezioro *pod stół* *przed dom* *za Kraków*	+B.	*nad jeziorem* *pod stołem* *przed domem* *za Krakowem*	+N.	*znad jeziora* *spod stołu* *sprzed domu* *zza Krakowa*	+D.

Do kogo? (idę, jadę...)		**U kogo?** (jestem...)		**Od kogo?** (wracam...)	
do babci *do brata* *do ciebie*	+D.	*u babci* *u brata* *u ciebie*	+D.	*od babci* *od brata* *od ciebie*	+D.

tab. 32 STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW		STOPIEŃ równy	wyższy	najwyższy
1. REGULARNIE	*-szy*	gruby	grub*szy*	*naj*grubszy
	-ejszy	modny	modni*ejszy*	*naj*modniejszy
alternacje	ł ⇨ l	miły	mil*szy*	*naj*milszy
	g ⇨ ż	długi	dłuż*szy*	*naj*dłuższy
	n ⇨ ń	tani	tań*szy*	*naj*tańszy
	s ⇨ ż	wąski	wąż*szy*	*naj*węższy
redukcja	*-ki*	krótki	krót*szy*	*naj*krótszy
	-oki	szeroki	szer*szy*	*naj*szerszy
	-eki	daleki	dal*szy*	*naj*dalszy
2. NIEREGULARNIE		duży	większy	największy
		mały	mniejszy	najmniejszy
		dobry	lepszy	najlepszy
		zły	gorszy	najgorszy
3. OPISOWO		kolorowy	bardziej kolorowy	najbardziej kolorowy

więcej niż jedna spółgłoska *-ejszy*

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW

Przymiotnik to część mowy określająca cechy i właściwości osób, zwierząt, roślin, rzeczy, zjawisk, pojęć, stanów i zdarzeń. Natężenie tych cech może być zróżnicowane i dlatego przymiotniki występują w stopniu **równym**, **wyższym** i **najwyższym**, czyli podlegają stopniowaniu. W języku polskim istnieją dwie formy stopniowania: **prosta** i **opisowa**.

Stopniowanie proste

- **stopień wyższy**

Stopień wyższy przymiotników tworzymy przez dodanie do stopnia równego (podstawowej formy przymiotnika) sufiksu *-sz* lub *-ejsz* (po grupach spółgłoskowych) i odpowiedniej końcówki rodzajowej.

młody → *młodszy, młodsza, młodsze*
gruby → *grubszy, grubsza, grubsze*
ładny → *ładniejszy, ładniejsza, ładniejsze*
bystry → *bystrzejszy, bystrzejsza, bystrzejsze*

Niektóre przymiotniki, mimo iż kończą się na grupę spółgłoskową wybierają sufiks *-sz* lub występują w dwóch formach.

prosty → *prostszy*
twardy → *twardszy*
częsty → *częstszy*
czysty → *czystszy / czyściejszy*

- **stopień najwyższy**

Stopień najwyższy tworzymy przez dodanie prefiksu *naj-* do stopnia wyższego.

młodszy → *najmłodszy, najmłodsza, najmłodsze*
grubszy → *najgrubszy, najgrubsza, najgrubsze*
ładniejszy → *najładniejszy, najładniejsza, najładniejsze*
bystrzejszy → *najbystrzejszy, najbystrzejsza, najbystrzejsze*

- **przymiotniki zakończone na *-ki, -oki, -eki***

Przymiotniki zakończone w stopniu równym na: *-ki*, *-oki*, *-eki* w stopniu wyższym ulegają redukcji i tracą te przyrostki:

krót-ki → *krótszy* → *najkrótszy*
głęb-oki → *głębszy* → *najgłębszy*
dal-eki → dalszy → *najdalszy*

- **alternacje**

ł:l miły → milszy
ciepły → cieplejszy
g:ż drogi → droższy
s:ż niski → niższy
n:ni ładny → ładniejszy
w:wi łatwy → łatwiejszy
sn:śni jasny → jaśniejszy

o:e wesoły → weselszy
a:e biały → bielszy

Uwaga!
Grupę spółgłoskową *-ższ* czytamy jak wydłużone *-sz* (np. *wyższy* czyt. [wyszszy])

- **stopniowanie nieregularne**

Przymiotniki *dobry*, *zły*, *duży* i *mały* stopniujemy nieregularnie.

dobry → *lepszy* → *najlepszy*
zły → *gorszy* → *najgorszy*
mały → *mniejszy* → *najmniejszy*
duży → *większy* → *największy**

* Identycznie stopniujemy przymiotnik *wielki*.

Stopniowanie opisowe

Większość przymiotników możemy stopniować zarówno w sposób prosty, jak i opisowy. Stopniowanie opisowe zachodzi przez dodanie do stopnia równego przymiotnika przysłówków *bardziej* / *najbardziej* dla wzmocnienia cechy oraz *mniej* / *najmniej* dla jej osłabienia.

zdrowy → *zdrowszy* → *najzdrowszy* — *bardziej zdrowy* → *najbardziej zdrowy*
ciepły → *cieplejszy* → *najcieplejszy* — *bardziej ciepły* → *najbardziej ciepły*
smutny → *smutniejszy* → *najsmutniejszy* — *mniej smutny* → *najmniej smutny*
zimny → *zimniejszy* → *najzimniejszy* — *mniej zimny* → *najmniej zimny*

- **przymiotniki wielosylabowe i internacjonalizmy**

Stopień wyższy i najwyższy przymiotników wielosylabowych oraz internacjonalizmów tworzymy tylko w sposób opisowy.

zaskoczony → *bardziej zaskoczony* → *najbardziej zaskoczony*
→ *mniej zaskoczony* → *najmniej zaskoczony*

interesujący → *bardziej interesujący* → *najbardziej interesujący*
→ *mniej interesujący* → *najmniej interesujący*

- **inne przymiotniki stopniujące się wyłącznie opisowo**

Niektóre przymiotniki stopniujemy wyłącznie opisowo. Często są to przymiotniki dotyczące wyglądu (*łysy, siwy, rudy*), smaku (*gorzki, słony, słodki*), kształtu (*kwadratowy, podłużny*), wrażeń dotykowych (*mokry, suchy, śliski*). Opisowo stopniuje się również imiesłowy pełniące funkcję przymiotnika (*wysportowany, zmęczony, znany, opalony*).

chory → *bardziej chory* → *najbardziej chory*
mniej chory → *najmniej chory*

słony → *bardziej słony* → *najbardziej słony*
mniej słony → *najmniej słony*

- **przymiotniki typu *drewniany, elektryczny***

Stopniowaniu podlegają jedynie przymiotniki jakościowe. Nie stopniujemy przymiotników, które nazywają materiał, z którego są wytworzone.

metalowy, drewniany, szklany
owocowy, iglasty, owczy
wełniany, jedwabny, dżinsowy
elektryczny, gazowy, sodowy

Porównywanie

Patrz porównywanie przysłówków: tablica 33.

tab. 33 STOPNIOWANIE PRZYSŁÓWKÓW

STOPNIOWANIE PRZYSŁÓWKÓW		STOPIEŃ równy	wyższy	najwyższy
1. REGULARNIE	*-ej*	tanio	tani*ej*	***naj***tani*ej*
alternacje	ł ⇨ l	miło	mil*ej*	***naj***milej
	g ⇨ ż	długo	dłuż*ej*	***naj***dłużej
	ch ⇨ sz	cicho	cisz*ej*	***naj***ciszej
	st ⇨ ść	często	częśc*iej*	***naj***częściej
redukcja	*-ko, -oko, -eko*	daleko	dal*ej*	***naj***dalej
	s ⇨ ż	blisko	bliż*ej*	***naj***bliżej
	r ⇨ rz	szeroko	szerz*ej*	***naj***szerzej
	d ⇨ dź	rzadko	rzadz*iej*	***naj***rzadziej
2. NIEREGULARNIE		dużo	więcej	najwięcej
		mało	mniej	najmniej
		dobrze	lepiej	najlepiej
		źle	gorzej	najgorzej
3. OPISOWO		kolorowo	bardziej kolorowo	najbardziej kolorowo

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:
e-polish.eu

krok po kroku Polski

STOPNIOWANIE PRZYSŁÓWKÓW

Przysłówek to nieodmienna część mowy, służąca do określenia sposobu wykonania czynności lub stopnia natężenia jakiejś cechy. Natężenie to może być zróżnicowane i dlatego przysłówki występują w **stopniu równym**, **wyższym** i **najwyższym**, czyli podlegają stopniowaniu.
W języku polskim istnieją dwie formy stopniowania: **prosta** i **opisowa**.

Stopniowanie proste

- **stopień wyższy i najwyższy**
  Stopień wyższy przysłówków tworzymy przez dodanie do stopnia równego (podstawowej formy przysłówka) końcówki *-ej*, a stopień najwyższy przez dodanie prefiksu *naj-* do stopnia wyższego.

  zimno → *zimniej* → *najzimniej*
  ładnie → *ładniej* → *najładniej*
  ciekawie → *ciekawiej* → *najciekawiej*
  intensywnie → *intensywniej* → *najintensywniej*

- **przysłówki zakończone na *-ko, -oko, -eko***
  Przysłówki zakończone w stopniu równym na: *-ko*, *-oko*, *-eko* w stopniu wyższym ulegają redukcji i tracą te przyrostki:

  krót-ko → *krócej* → *najkrócej*
  głęb-oko → *głębiej* → *najgłębiej*
  dal-eko → *dalej* → *najdalej*

- **alternacje**

ł:l	miło	→	milej
g:ż	drogo	→	drożej
s:ż	nisko	→	niżej
r:rz	staro	→	starzej
t:c	krótko	→	krócej
st:ści	gęsto	→	gęściej
s:ś	jasno	→	jaśniej
s:zi	wąsko	→	węziej
d:dzi	młodo	→	młodziej
d:dz	prędko	→	prędzej
ch:sz	cicho	→	ciszej
n:ni	trudno	→	trudniej
w:wi	łatwo	→	łatwiej
b:bi	głęboko	→	głębiej
o:e	wesoło	→	weselej
ą:ę	gorąco	→	goręcej

- **stopniowanie nieregularne**
  Przysłówki *dobrze*, *źle*, *dużo* i *mało* stopniujemy nieregularnie:

  dobrze → *lepiej* → *najlepiej*
  źle → *gorzej* → *najgorzej*
  dużo → *więcej* → *najwięcej*
  mało → *mniej* → *najmniej*

Stopniowanie opisowe

Większość przysłówków możemy stopniować zarówno w sposób prosty, jak i opisowy. Stopniowanie opisowe zachodzi przez dodanie do stopnia równego przysłówka przysłówków *bardziej* / *najbardziej* dla wzmocnienia natężenia cechy oraz *mniej* / *najmniej* dla jego osłabienia.

zdrowo → *zdrowiej* → *najzdrowiej* — *bardziej zdrowo* → *najbardziej zdrowo*
ciepło → *cieplej* → *najcieplej* — *bardziej ciepło* → *najbardziej ciepło*
smutno → *smutniej* → *najsmutniej* — *mniej smutno* → *najmniej smutno*
zimno → *zimniej* → *najzimniej* — *mniej zimno* → *najmniej zimno*

- **przysłówki wielosylabowe i internacjonalizmy**
  Stopień wyższy i najwyższy przysłówków wielosylabowych oraz internacjonalizmów tworzymy tylko w sposób opisowy.

  zaskakująco → *bardziej zaskakująco* → *najbardziej zaskakująco*
  → *mniej zaskakująco* → *najmniej zaskakująco*
  interesująco → *bardziej interesująco* → *najbardziej interesująco*
  → *mniej interesująco* → *najmniej interesująco*

Porównywanie

- **stopień równy**

  tak samo ..... jak + MIANOWNIK

  Tom mieszka tak samo blisko jak Ewa.
  Ta propozycja brzmi tak samo interesująco jak tamta.

- **stopień wyższy**

  niż + MIANOWNIK

  Tom mieszka bliżej niż Ewa.
  Ta propozycja brzmi bardziej interesująco niż tamta.

  od + DOPEŁNIACZ

  Tom mieszka bliżej od Ewy.
  Ta propozycja brzmi bardziej interesująco od tamtej.

- **stopień najwyższy**

  z / ze + DOPEŁNIACZ

  Tom mieszka najbliżej ze wszystkich.
  Ta propozycja brzmi najbardziej interesująco z tych wszystkich.

  w + MIEJSCOWNIK

  Ewa napisała egzamin najlepiej w Krakowie.

tab. 34 LICZEBNIKI

LICZEBNIKI GŁÓWNE		LICZEBNIKI PORZĄDKOWE	
	ILE?	KTÓRY?	O KTÓREJ?
1	jeden	pierwszy, -a, -e	o pierwszej
2	dwa	drugi, -a, -ie	o drugiej
3	trzy	trzeci, -a, -e	o trzeciej
4	cztery	czwarty, -a, -e	o czwartej
5	pięć	piąty, -a, -e	o piątej
6	sześć	szósty, -a, -e	o szóstej
7	siedem	siódmy, -a, -e	o siódmej
8	osiem	ósmy, -a, -e	o ósmej
9	dziewięć	dziewiąty, -a, -e	o dziewiątej
10	dziesięć	dziesiąty, -a, -e	o dziesiątej
11	jedenaście	jedenasty, -a, -e	o jedenastej
12	dwanaście	dwunasty, -a, -e	o dwunastej
13	trzynaście	trzynasty, -a, -e	o trzynastej
14	czternaście	czternasty, -a, -e	o czternastej
15	piętnaście	piętnasty, -a, -e	o piętnastej
16	szesnaście	szesnasty, -a, -e	o szesnastej
17	siedemnaście	siedemnasty, -a, -e	o siedemnastej
18	osiemnaście	osiemnasty, -a, -e	o osiemnastej
19	dziewiętnaście	dziewiętnasty, -a, -e	o dziewiętnastej
20	dwadzieścia	dwudziesty, -a, -e	o dwudziestej
30	trzydzieści	trzydziesty, -a, -e	o dwudziestej pierwszej
40	czterdzieści	czterdziesty, -a, -e	o dwudziestej drugiej
50	pięćdziesiąt	pięćdziesiąty, -a, -e	o dwudziestej trzeciej
60	sześćdziesiąt	sześćdziesiąty, -a, -e	o dwudziestej czwartej
70	siedemdziesiąt	siedemdziesiąty, -a, -e	
80	osiemdziesiąt	osiemdziesiąty, -a, -e	
90	dziewięćdziesiąt	dziewięćdziesiąty, -a, -e	
100	sto	setny, -a, -e	
200	dwieście	dwusetny, -a, -e	
300	trzysta	trzechsetny, -a, -e	
400	czterysta	czterechsetny, -a, -e	
500	pięćset	pięćsetny, -a, -e	
600	sześćset	sześćsetny, -a, -e	
700	siedemset	siedemsetny, -a, -e	
800	osiemset	osiemsetny, -a, -e	
900	dziewięćset	dziewięćsetny, -a, -e	
1000	tysiąc	tysięczny, -a, -e	

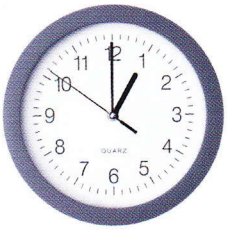

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

e-polish.eu

krok po kroku Polski

LICZEBNIKI

Liczebnik to część mowy określająca **liczbę**, **ilość**, a także **liczebność**, **wielokrotność** czy **kolejność**. Liczebniki główne i porządkowe odmieniają się przez przypadki i rodzaje.

Rodzaje liczebników

główne	*jeden, dwa, trzy*
porządkowe	*pierwszy, drugi, trzeci*
ułamkowe	*ćwierć, pół, półtora, jedna druga*
zbiorowe	*dwoje, troje, czworo*
mnożne	*podwójny, potrójny, poczwórny*
nieokreślone	*niewiele, kilka, kilkadziesiąt, kilkaset, wiele, trochę, dużo, mało*
wielorakie	*dwojaki, trojaki*
wielokrotne	*trzykroć, dwakroć*

Uwaga

Liczebniki **zbiorowe** łączą się jedynie z rzeczownikami, które posiadają wyłącznie liczbę mnogą (*dwoje drzwi, troje skrzypiec*), rzeczownikami nazywającymi potomstwo (*dwoje dzieci, troje piskląt, czworo kurcząt*), nazywającymi narządy ludzkie (*dwoje oczu, dwoje uszu*) oraz oznaczającymi osoby różnej płci (*dwoje ludzi, troje uczniów, pięcioro studentów*).

Rekcja liczebnika

ONE	r. niemęskoosobowy		ONI	r. męskoosobowy	
ILE?	dwa /dwie, trzy, cztery	**+ mian. l. mn.** komputery studentki ciastka	ILU?	dwaj, trzej, czterej	**+ mian. l. mn.** studenci
	pięć, sześć, … dwanaście, …	**+ dop. l. mn.** komputerów studentek ciastek		dwóch, trzech, czterech pięciu, sześciu, … dwunastu, …	**+ dop. l. mn.** studentów

Przykładowe funkcje

- **daty**
- **daty dzienne** podajemy w **liczebnikach porządkowych.**

KTÓRY DZIŚ JEST? + **MIANOWNIK**	*KIEDY?* + **DOPEŁNIACZ**
Dziś jest pierwszy stycznia.	*Kiedy przyjeżdżasz do Krakowa?*
Dziś jest drugi lutego.	*Drugiego lutego.*
Dziś jest dwunasty maja.	*Kiedy kończą państwo kurs?*
Dziś jest dwudziesty trzeci czerwca.	*Dwudziestego trzeciego czerwca.*

- **daty roczne** składają się z dwóch członów. Pierwszy człon to **tysiąclecie** i **stulecie**, podajemy go w **liczebnikach głównych** w mianowniku i pozostaje on nieodmienny. Drugi człon to **dziesięciolecie** i **pojedyncze lata**, podajemy go w **liczebnikach porządkowych**, które odmieniamy w zależności od potrzeby.

	tysiąclecie + stulecie (nieodmienne)	**dziesięciolecie** (odmienne)
W którym roku? (miejscownik)	*w tysiąc dziewięćset* *w dwa tysiące*	*siedemdziesiątym pierwszym roku* *dziesiątym roku*
Od którego roku? (dopełniacz)	*od tysiąc dziewięćset* *od dwa tysiące*	*siedemdziesiątego pierwszego roku* *dziesiątego roku*
Do którego roku? (dopełniacz)	*do tysiąc dziewięćset* *do dwa tysiące*	*siedemdziesiątego pierwszego roku* *dziesiątego roku*

Kiedy podajemy, w którym roku coś się stało, możemy opuścić pierwszy człon (tysiąclecie i stulecie):
W osiemdziesiątym pierwszym roku wyjechałem z Polski.

- **data dzienna + data roczna**
  Dziś jest drugi listopada dwa tysiące dwunastego roku.
  Pracowała tam od pierwszego czerwca dwa tysiące piątego roku.

- **tysiąclecia**
  W tysięcznym roku. W dwutysięcznym roku. W trzytysięcznym roku.

- **w latach**
  Przy wyrażeniu *w latach* całą datę podajemy w **liczebnikach głównych**.
  W latach tysiąc dziewięćset osiemdziesiąt pięć – osiemdziesiąt dziewięć.

- **godziny**
  Godziny podajemy w **liczebnikach porządkowych**, a **minuty** w **głównych**.

KTÓRA JEST GODZINA? + **MIANOWNIK**	*O KTÓREJ GODZINIE?* + **MIEJSCOWNIK**
*Jest pierwsz**a**.*	*O pierwsz**ej**.*
*Jest dziesiąt**a**.*	*O dziesiąt**ej**.*
*Jest dwudziest**a** drug**a**.*	*O dwudziest**ej** drugi**ej**.*

- **W języku oficjalnym** operujemy 24 godzinnym systemem, a liczbę minut podajemy po godzinie.
  pierwsza w nocy, ósma rano, dziesiąta przed południem, dwunasta w południe, piętnasta, dwudziesta druga, dwudziesta czwarta (północ)

12:15	12:30	12:45
dwunasta piętnaście	dwunasta trzydzieści	dwunasta czterdzieści pięć

- **W języku nieoficjalnym** operujemy 12 godzinnym (12 + 12) systemem. Podając liczbę minut używamy przyimków *za*, *po* oraz wyrażenia przyimkowego *wpół do*.
  pierwsza w nocy, trzecia nad ranem, ósma rano, dziesiąta przed południem, dwunasta w południe, pierwsza po południu, dziesiąta wieczorem, dwunasta w nocy.

12:15	12:30	12:45
piętnaście po dwunastej	wpół do pierwszej	za piętnaście pierwsza
minuty + *po* + godzina	*wpół do* + godzina	*za* + minuty + godzina